

Irena Marković

Sveučilište u Zadru

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

Testiranje jezičnog talenta (language aptitude) – MLAT-E za hrvatske učenike

U radu se bavimo osnovnim pitanji- : odnosno učenju inih jezika. Pronalazi
ma učenja i ovladavanja stranim jezi- : se optimalna terminologija i prikazuju
kom. Proučava se MLAT-E, validiran : se rezultati dosadašnjih testiranja po-
instrument već nekoliko desetljeća za : čevši od engleskog govornog područ-
mjerjenje jezičnog talenta, jednog od : ja te se opisuju dosadašnja istraživanja
osnovnih čimbenika u ovladavanju, : na drugim jezicima.

KLJUČNE RIJEČI:

MLAT-E, sposobnost za učenje jezika, jezični talent, adaptacija,
čimbenici individualnih razlika

Uvod

Uspješno ovladavanje drugim ili stranim jezikom dug je, kompleksan i za neke, možemo reći, mukotrpan proces. Kroz dugi niz godina istraženi su čimbenici i razlozi koji utječu na lakše odnosno teže ovladavanje stranim jezikom u formalnom kontekstu, iako učenici nerijetko idu na instrukcije ili na dopunsku nastavu iz predmeta. U ovome radu stavljamo naglasak na jezični talent koji se prema dosadašnjim istraživanjima smatra jednim od najvažnijih čimbenika u ovladavanju stranog jezika. Osim kratkog pregleda ostalih čimbenika, opisujemo potvrđeni tradicionalni instrument MLAT-E i pregled rezultata istraživanja te navodimo adaptacije istog testa za ostale jezike i njihove rezultate istraživanja.

Kada govorimo o individualnim razlikama, ponajprije nas zanimaju učenici koji su na nižoj skali uspješnosti ovladavanja inim jezikom. Dakle, u situaciji u kojoj učenici uče jednako dugo jezik (jednaka izloženost jeziku), s jednakim strategijama poučavanja, u istoj razrednoj sredini (dakle u formalnom kontekstu učenja), s istim materinskim jezikom (gdje je formalna sličnost materinskog i stranog jezika identična za sve učenike), propitujemo koji su to čimbenici koji utječu na uspješnije i manje uspješno ovladavanje jezikom.

Jezični talent

Koncept jezičnog talenta proizlazi iz ideje da neki pojedinci ovladavaju inim jezikom brže i s većom lakoćom od drugih učenika, bilo u formalnoj nastavi ili u prirodnom okruženju.¹

Za jezični talent u literaturi pronalazimo različita pojašnjenja, primjerice Carroll i Skehan² govore o urođenoj sposobnosti pojedinca koja je relativno stabilna i na koju je teško značajno utjecati, odnosno Carroll i Sapon³ govore da je neovisna o inteligenciji, motivaciji i stavu prema učnju stranog jezika, što potvrđuju i Gardner i Lambert.⁴ Robinson⁵ govori o

¹ ROD ELLIS, *The study of Second Language Acquisition*, Oxford, Oxford University Press, 1994; ELENA GRIGORENKO, ROBERT STERNBERG i MADELINE EHRMAN, *A theory-based approach to measurement of foreign language learning ability: The Canal-F theory and test*, u «Modern Language Journal», 84 (2000), str. 390–405; PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second Language Learning*, u «Studies in Second Language Acquisition», 13 (1991), str. 275–298; PETER ROBINSON, *Individual Differences, Aptitude Complexes, SLA Processes, and Aptitude Test Development*, u *New Perspectives on Individual Differences in Language Learning and Teaching. Second Language Learning and Teaching*, ur. M. Pawlak, Springer, Berlin, Heidelberg, 2012., str. 57–75.

² JOHN B. CARROLL, *Twenty-five years of research on foreign language aptitude*, 1981., str. 83; PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second Language Learning*, cit., str. 275–298.

³ JOHN B. CARROLL i STANLEY SAPON *MLAT-E. Modern Language Aptitude Test - Elementary. Manual*, USA, Second Language Testing Foundation, 1967. (2010.).

⁴ ROBERT GARDNER i W. E. LAMBERT, *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*, Rowley, MA: Newbury House Publishers, 1972.

⁵ PETER ROBINSON, *Aptitude and second language acquisition*, u «Annual Review of Applied Linguistics», 25(1) (2005), str. 46.

prednostima u kognitivnim sposobnostima pojedinih učenika koje omogućavaju obradu informacija tijekom učenja jezika i uporabe jezika u različitim kontekstima i u različitim fazama.

Prema Johnu Carrollu, jezični talent je «vrijeme potrebno da bi se naučio neki jezik» ili mogući kapacitet za ovladavanjem jezika. Ono implicira da svaki učenik može naučiti strani jezik, iako se njihova postignuća razlikuju prema razini ovladavanja jezikom u određenom vremenskom periodu.⁶ Pokušavajući pronaći sposobnosti koje utječu na lakše ili teže ovladavanje nekim jezikom, pedesetih godina prošlog stoljeća, zajedno sa Saponom, Carroll je razvio prvi moderni test jezičnog talenta za odrasle (MLAT – engl. *Modern Language Aptitude Test*), koji je služio za identifikaciju uspješnijih, odnosno bržih učenika stranog jezika. Konstrukt jezičnog talenta čine četiri kognitivne sastavnice: sposobnost fonemskog kodiranja, gramatička osjetljivost, induktivna sposobnost učenja jezika i asocijativno pamćenje. Godine 1967. spomenuti su znanstvenici prilagodili test i tako je nastala osnovnoškolska verzija za učenike na razrednoj razini (MLAT-E – *English Elementary*). Obje verzije služe kako bi se mogla identificirati sposobnost, odnosno talent za učenjem stranog jezika u formalnom kontekstu. Njime se može predvidjeti koliko brzo odnosno lako pojedinac može naučiti bilo koji strani jezik u striktno formalnom kontekstu (razredu, skupini) u točno definiranom vremenskom periodu.⁷ Mnogi autori kao Ellis (1994), Skehan (1991) ili Sparks i Ganschow (2001)⁸ ističu da je jezični talent najbolji neovisni prediktor uspjeha u usvajanju i učenju stranog jezika.

⁶ JOHN B. CARROLL, *Twenty-five years of research on foreign language aptitude*, cit., str. 83.

⁷ DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, u *Language Aptitude Theory and Practice*, ur. Z. Wen, P. Skehan i R. Sparks, Cambridge, Cambridge University Press, 2023., str. 27.

⁸ ROD ELLIS, *The study of Second Language Acquisition*, cit.; PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second Language Learning*, cit., str. 275–298; RICHARD L. SPARKS i LEONORE GANSCHOW, *Aptitude for Learning a Foreign Language*, in «*Annual Review of Applied Linguistics*», 21 (2001), str. 90–111.

Istraživanja uspješnosti u Hrvatskoj

Godine 2010. i 2011., uz potporu Europske komisije i Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje, provedeno je prvo nacionalno istraživanje jezičnih kompetencija učenika stranih jezika u RH. Vrednovane su jezične kompetencije iz dva jezika, engleskog i njemačkog, a testirani su učenici osmih razreda kroz 68 škola za engleski i 69 škola za njemački jezik na uzorku od 3625 učenika. Očekivana razina za engleski jezik u 8. razredu je A2.⁹

Prema izvješću *Preliminarni hrvatski rezultati prvoga Europskog istraživanja jezičnih kompetencija (2012)*, rezultati samo za engleski jezik pokazali su sljedeće: u čitanju (s razumijevanjem) samo je 54 % učenika postiglo je traženu razinu A2 i više, dok je čak 46 % učenika bilo ispod razine A2, od kojih je poražavajućih 15 % ispod razine A1. Nešto bolji rezultati postignuti su kod slušanja (71 % postiglo je razinu A2 i više) i pisanja (čak 75 % postiglo je razinu A2 i više). No, isto tako kod slušanja je zabilježeno čak 30 % ispitanika koji su bili ispod tražene razine A2, a u pisanoj produkciji 25 % učenika ispod razine A2. Veliki srazmjer jezičnih kompetencija učenika uočavamo kad usporedimo neke učenike (čak njih 28 % u čitanju i 32 % u slušanju) koji dostižu razinu B2, a istovremeno osim velikog broja učenika koji ne dostižu traženu razinu, imamo one koji su poražavajuće ispod razine A1 (15 % za čitanje, 12 % za pisanje).

⁹ Razine obrazovanja u RH:

ISCED 1 – primarno osnovnoškolsko obrazovanje traje četiri godine (od 1. do 4. razreda). Engleski se uči 2 sata tjedno i prema ZEROJ-u na kraju 4. razreda postižu nivo A1. Drugi jezik u 4. razredu 2 sata tjedno (izborni).

ISCED 2 – drugi dio primarnog osnovnoškolskog obrazovanja traje 4 godine (od 5. do 8. razreda). Engleski se uči 3 sata tjedno, te se do kraja 8. razreda prema ZEROJ-u postiže razina A2 (s ukupno 700 sati nastave). Drugi jezik sluša se od 5. do 8. razreda 2 sata tjedno (izborni). Do kraja 8. razreda postiže se razina A1 ili A1+ (ukupno 350 sati nastave).

Tablica 1. Rezultati istraživanja postignuća u engleskom jeziku (8. razredi)

Engleski jezik	tražena razina A2 i više	ispod razine A2	ispod razine A1
čitanje s razumijevanjem	54%	46%	15%
slušanje s razumijevanjem	71%	29%	12%
pisanje	75%	25%	5%

Tablica 2. Rezultati istraživanja postignuća za njemački jezik (8. razredi)

Njemački jezik	tražena razina A1 (A1+ i više)	ispod razine A1
čitanje s razumijevanjem	72%	28%
slušanje s razumijevanjem	76%	24%
pisanje	87%	13%

Hrvatska nije jedina zemlja s takvim rezultatima, slični su rezultati (kroz istu vrstu testiranja) dobiveni i u drugim državama Europske unije, pa se i tamo suočavamo s individualnim razlikama.¹⁰

Prema ovim spoznajama postavljaju se mnogobrojna pitanja. Koji su razlozi velikog broja učenika koji ne uspiju savladati jezik do tražene razine? Zašto postoje oni učenici koji ne postignu ni minimalnu razinu (npr. budu ispod razine A1), dok drugi (čak velik broj) postigne i mnogo veću razinu od tražene (npr. razinu B2)? Kad bi ove rezultate uspoređivali primjerice s predmetom matematika, ispalo bi da neki učenici osmih razreda znaju već gradivo iz prvog i drugog razreda srednje škole, dok neki nisu savladali gradivo ni iz petog razreda. Sveopćom izloženosti engleskom jeziku svakako se mogu objasniti visoka postignuća tamo gdje nisu očekivana (primjerice B2), no ostaje problem visokih

¹⁰ I kroz drugačije testove u Švicarskoj se došlo do približno istih rezultata: Peyer, Andexlinger, Kofler i Lenz, iz Lambelet i Berthele (2019: 100) su 2016. godine proveli istraživanje njemačkih L1 govornika koji u školi uče francuski i njemački. Ispitivanja su pokazala kako je postignuta razina jezika daleko od uspješnoga. S 12 godina 50 % nije postiglo traženu razinu u govornoj i pisanoj produkciji, dok s 15 godina ¼ nije bila na traženoj razini u istoj kategoriji. Usp. AMELIA LAMBELET i RAPHAEL BARTHELE, *FL Learning at the Primary School Level*, u *Language Aptitude: Advancing theory, testing, research and practice*, ur. Z. Wen, et al., Cambridge, Cambridge University Press, 2019., str. 100.

postotaka loših postignuća na testovima potvrđenih, kao što smo prethodno spomenuli, i u drugim državama i kod učenja različitih stranih jezika.

Čimbenici koji mogu utjecati na uspješno ovladavanje jezikom

Postoji niz čimbenika koji mogu utjecati na uspješnost ili neuspješnost u ovladavanju stranim jezikom u formalnom ili institucijskom obrazovanju. Dosadašnja dugogodišnja istraživanja na polju ovladavanja inog jezika vrlo su raznolika. Njihove teme, metodologije i ciljevi razlikuju se ovisno o čimbenicima i raznim varijablama koje se istražuju, od razine i jačine motivacije (koja je uz jezični talent navedena kao jedan od najvažnijih čimbenika u uspješnosti ovladavanja drugim jezikom), stilova i strategija učenja, opće inteligencije, straha od jezika i dr.¹¹ Nisu svi čimbenici i varijable jednako važne, niti sve studije potvrđuju, odnosno neke čak i opovrgavaju međusobne utjecaje nekih čimbenika i varijabli u OVIJ. Primjerice, kasnije ovladavanje jezikom nije uvijek negativno,¹² opća inteligencija nije uvijek u korelaciji s uspješnijim ili manje uspješnim ovladavanjem jezikom,¹³ metode podučavanja nemaju uvijek utjecaja na individualne razlike¹⁴ itd.

U znanstvenim krugovima ne postoji suglasje o klasifikaciji individualnih razlika, odnosno o tome koja obilježja učenika spadaju području individualnih razlika. Pavičić Takač navodi one koji se najčešće koriste u lite-

¹¹ Usp. CHARLES W. STANSFIELD i DANIEL J. REED, *The MLAT at 60 years*. 2019. str. 15–32.

¹² Usp. STEPHEN KRASHEN, *Aptitude and attitude in relation to second language acquisition and learning*, u *Individual differences and universals in language learning aptitude*, ur. K. C. Diller, Rowley, MA, Newbury House, 1981, str. 155–175.

¹³ Koeficijenti pouzdanosti inteligencije snažnije su korelirali s kognitivnim sposobnostima nego s onim specifično jezičnim. Usp. DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, u *Language Aptitude Theory and Practice*, cit., str. 27.

¹⁴ Usp. DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 34.

raturi.¹⁵ Od unutarnjih čimbenika koji neposredno ovise o učeniku navodi dob, spol, opću inteligenciju, jezični talent, jezičnu svjesnost, strategije učenja i samoregulaciju, stilove učenja i kognitivne stilove, crte ličnosti, motivaciju, emocije, stavove i vjerovanja. Od vanjskih čimbenika, na koje učenik nema neposredno utjecaja, navodi se izloženost jezičnom unosu, nastavnik, nastavni materijali, formalni okvir izvedbe nastave. S obzirom na njihovu moguću promjenjivost, posebice u konstrukt jezičnog talenta, mi ćemo se približiti Ellisovoj podjeli i klasificirati čimbenike na kognitivne, afektivne i okolišne.¹⁶

Kognitivni čimbenici mogu se podijeliti na jezično usmjerene (gramatička osjetljivost, induktivna sposobnost učenja, fonološka svjesnost), koji se ubrajaju i u konstrukt jezičnog talenta, i na nejezične kognitivne čimbenike (koji opet mogu biti opći ili specifični). Od općih neverbalnih kognitivnih sposobnosti najčešće se navode inteligencija, urođena sposobnost pamćenja te slušna pažnja¹⁷ (dio konstrukta jezičnog talenta) dok od specifičnih možemo navesti verbalno radno pamćenje, koje se primjerice mjeri instrumentom *backward digit span*.¹⁸ S obzirom na kombinaciju verbalnih i neverbalnih kognitivnih sposobnosti, dokazano je da je uspješnost u materinskom jeziku usko povezana

¹⁵ VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Čimbenici koji utječu na učenje i poučavanje stranih jezika*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, ur. Vesna Barić Medve, i Višnja Pavičić Takač, Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku, 2023., str. 47–50.

¹⁶ Čimbenike koji utječu na individualne razlike pojedinaca Ellis (1994) klasificira kao kognitivne, afektivne i socijalne, dok ih Sparks i Ganschow (2001) klasificiraju kao kognitivne i nekognitivne. Ellis (1994) također razlikuje promjenjive čimbenike koji ovise o socijalnom okruženju (npr. motivacija) i nepromjenjive čimbenike koji su urođeni i trajni (npr. jezični talent). Usp. ROD ELLIS, *The study of Second Language Acquisition*, cit.; RICHARD L. SPARKS i LEONORE GANSCHOW, *Aptitude for Learning a Foreign Language*, cit., str. 90–111.

¹⁷ Usp. LARRY SELINKER i SUSAN GASS, *Second Language Acquisition: An Introductory Course*, NY, Routledge, 2008.; MIA DUFVA i MARINUS VOETEN, *NL Literacy and Phonological Memory as Prerequisites for Learning English as a Foreign Language*, in «Applied Psycholinguistics», 20 (1999), str. 329–348.

¹⁸ Usp. JASENKA ČENGIĆ, *Mjerenje inojezične sposobnosti u ranoj školskoj dobi* (Doktorska disertacija), Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2023.

s uspješnošću u ovladavanju stranim jezikom.¹⁹ Još su dva neverbalna kognitivna čimbenika koja bi teoretski mogla utjecati na uspješnije ovladavanje jezikom, a to su strategije učenja (koje mogu biti i društvene i afektivne) i kognitivni stil učenja.²⁰ Winke tako navodi da manje uspješni učenici mogu naučiti koristiti strategije kako bi postigli bolje rezultate u nastavi stranog jezika,²¹ no Skehan ističe da nema dovoljno dokaza koji potvrđuju da kognitivni stil i korištenje različitih strategija poboljšava njihov učinak u ovladavanju stranog jezika.²² S druge strane, možemo pretpostaviti da orijentiranost nastavnika na određenu metodu poučavanja u nastavi može više odgovarati pojedinim kognitivnim stilovima

¹⁹ Djeca koja dobro vladaju prvim jezikom na razinama kao što su primjerice fonologija, ortografija, gramatika i semantika) vrlo je vjerojatno da će biti uspješna i u ovladavanju drugim jezikom. Usp. RICHARD L. SPARKS, *Exploring L1-L2 relationships: The impact of individual differences*, Channel View Publications, 2022. Dufva i Voeten otkrili su da pismenost na materinskom jeziku i fonološko pamćenje finških učenika od prvog do trećeg razreda imaju pozitivan utjecaj na učenje stranog jezika i da zajedno objašnjavaju 58 % varijance u ovladavanju engleskim jezikom. Usp. MIA DUFVA I i MARINUS VOETEN, *NL Literacy and Phonological Memory as Prerequisites for Learning English as a Foreign Language*, 1999, str. 329–348.

²⁰ Kao vrste stilova u ovladavanju stranim jezikom navode se analitički (formalan i strukturiran kontekst) vs. holistički stil (komunikacijski orijentiran); deduktivni (fokus na formu) vs. induktivni stil (fokus na funkciju). Usp. PETER SKEHAN, *A Cognitive Approach to Language Learning*, Oxford, England, Oxford University Press, 1998.; MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, Zagreb, Leykam international, 2010., str. 83.

²¹ Usp. PAOLA WINKE, *An Investigation into Second Language Aptitude for Advanced Chinese Language Learning*, u «The Modern Language Journal», 97(1) (2013), str. 109–130. Vidi još PAVIČIĆ TAKAČ, VIŠNJA, *Strategije učenja i samoregulirano učenje*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, cit., str. 103–120.

²² Usp. PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second Language Learning*, u «Studies in Second Language Acquisition», cit., str. 275–298. Postoji niz klasifikacija strategija učenja, primjerice prema Oxfordu (1991) one ne moraju uvijek pripadati domeni kognitivnih čimbenika, već ostalih strategija kao onih društvenih ili afektivnih. Ovdje se specifično govori o kognitivnim strategijama koje podrazumijevaju konkretnu transformaciju ili manipulaciju materijala, primjerice ponavljanje gradiva, sažimanje informacija itd. Usp. MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, cit., str. 81.

učenika, dok drugima manje.²³ Različite kognitivne sposobnosti razvijaju se u različitim razvojnim fazama (npr. ograničena pozornost i nerazumijevanje gramatičkih pravila u ranijoj dobi) stoga je dob još jedan od važnih čimbenika.²⁴

Slijede **afektivni** čimbenici koji uključuju ponajprije motivaciju, koncept koji uključuje «sve vrste motivacije u situaciji učenja; sve ono što (izvana ili iznutra) daje učeniku inicijativu za učenjem, usmjerava ga, određuje njegov intenzitet, trajanje i kvalitetu»,²⁵ zatim osobnost ili osobine ličnosti učenika, strah od jezika i dr. Motivacija ima bogatu prošlost istraživanja kao jedan od vrlo važnih čimbenika u uspješnom ovladavanju stranim jezikom, koje možemo podijeliti u tri etape, počevši od Gardnera,²⁶ odnosno sociopsihološke etape, preko kognitivno-situativne etape (kao primjerice kod Oxford i Shearin 1994,²⁷ Mihaljević Djigunović 1998),²⁸ do najnovijih istraživanja, odnosno sociodinamičke etape (npr. Dörnyei 2006,²⁹ Mihaljević Djigunović 2006).

- ²³ DRAŽENKA MOLNAR, *Stilovi učenja stranih jezika*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, cit., str. 121–144; KARLAK, MANUELA i PAVIČIĆ TAKAČ, VIŠNJA, *Strategije učenja i samoregulirano učenje*, cit., str. 103–120.
- ²⁴ ROBERT M. DEKEYSER, *The Robustness of Critical Period Effects in Second Language Acquisition*, in «SSLA», 22 (2000), str. 499–533; JACQUELINE JOHNSON i ELISSA NEWPORT, *Critical Period Effects in Second Language Learning: The Influence of Maturational State on the Acquisition of English as a Second Language*, u «Cognitive Psychology», 21 (1989), str. 60–99; ELISSA NEWPORT, *Maturational constraints on language learning*, u «Cognitive Science», 14 (1990), str. 11–28; MIHAELA BRUMEN, *Pridobivanje tujege jezika v otroštvu. Priročnik za učitelje. Teoretična in praktična izhodišča za učitelje tujege jezika v prvem in drugem triletju osnovne šole*. Ljubljana, DZS, 2003.
- ²⁵ BARICA MARENTIČ POŽARNIK, *Psihologija učenja in pouka*, Ljubljana, DSZ, 2003.
- ²⁶ ROBERT GARDNER, *Social psychology and second language learning: The role of attitude and motivation*, London, Arnold, 1985.
- ²⁷ REBECCA OXFORD i JILL SHEARIN, *Language learning motivation: Expanding the theoretical framework*, u *Modern Language Journal*, 78(1) (1994), str. 12–28.
- ²⁸ JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Uloga afektivnih faktora u učenju stranih jezika*, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998.
- ²⁹ ZOLTÁN DÖRNYEI, *Individual Differences in Second Language Acquisition*, in «AILA Review», 19 (2006), str. 42–68.

vić i Bagarić 2007³⁰ i dr.).³¹

Osobine ličnosti su pojedinačni stalni ili stabilni osjećaji, ponašanja i načini razmišljanja (introvertnost vs. ekstrovertnost, anksioznost vs. samouvjerenost, spremnost na rizik vs. nespremnost), no spadaju u afektivne čimbenike kad su podložni kontekstualnim utjecajima i međusobnoj interakciji.³² Istraživanja pokazuju da instrumenti koji se koriste u psihologiji za određivanje tipa osobnosti učenika, osim poznavanja ostalih individualnih razlika učenika, također doprinose stvaranju ukupnog profila učenika, ali ipak nisu dobri prediktori uspjeha učenika u učenju stranog jezika.³³ Ostali afektivni čimbenici mogu biti strah od jezika ili stavovi prema određenom jeziku.³⁴

Vanjski, odnosno **okolišni čimbenici** stavljeni su u korelaciju s uspješnošću u ovladavanju stranog jezika. Osim duljine učenja ili različitosti konteksta

³⁰ JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ I I VESNA BAGARIĆ, *A Comparative Study of Attitudes and Motivation of Croatian*, u «*Studia Romanica et Anglica Zagrabienisia*», vol. 52, br. (2007), str. 259–281; JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Impact of learning conditions on young FL learners' motivation*, u *Early learning of modern foreign languages: Processes and outcomes*, 2009, str. 75–89.

³¹ Usp. MANUELA KARLAK, *Motivacija i drugi afektivni čimbenici u nastavi stranih jezika*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, cit., str. 145–169.

³² Usp. MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, cit., str. 84. U načelu i kognitivni stilovi učenja mogu biti povezani s osobnošću. Rajić i dr. navode da Cohen, Oxford i Chi dijele stilove učenja u tri zasebne skupine (perceptivni, psihološki i kognitivni stilovi učenja), pa se tako, primjerice, introvertni ili ekstrovertni stilovi mogu odražavati prema osobinama ličnosti. Usp. DRAGANA RAJIĆ, DANIJELA ŠEGEDIN I SANJA ČURKOVIĆ KALEBIĆ, *An Insight into the Language Learning Styles of Croatian Elementary School EFL Learners*, u «*Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*», 4 (2011), str. 237–253; ANDREW D. COHEN, REBECCA L. OXFORD I JULIE C. CHI, *Learning Style Survey*, Minneapolis, Centre for Advanced Research on Language Acquisition, University of Minnesota, 2001.

³³ Usp. RICHARD L. SPARKS I LEONORE GANSCHOW, *Aptitude for Learning a Foreign Language*, in «*Annual Review of Applied Linguistics*», 21 (2001), str. 90–111; MADELINE EHRMAN I I REBECCA OXFORD, *Adult language learning styles and strategies in an intensive training setting*, in «*Modern Language Journal*», 74 (1990), str. 311–327.

³⁴ Usp. JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Attitudes of young foreign language learners: a follow-up study*, u *Children and Foreign Languages II*, ur. M. Vilke, Y. Vrhovac, 1995., str. 16–33; JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Strah od stranog jezika*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2002.

(L2 ili LS),³⁵ odnosno perioda i načina izloženosti jeziku koji neupitno utječu na razinu ovladavanja jezikom, neki od vanjskih prediktora mogu biti primjere obrazovanje roditelja i socioekonomski status³⁶ ili stavovi roditelja.³⁷

Individualne razlike u uspješnosti ovladavanja stranim jezikom usko su povezane s rezultatima testova jezičnog talenta. Ethman i Oxford, kao i Sternberg, navode da je jezični talent odgovoran za 25 % varijance u odnosu na uspješnost u ovladavanju stranog jezika,³⁸ Winke 29 %, ³⁹ dok González i Muñoz⁴⁰ kod istraživanja odnosa stavova prema jeziku i jezičnog talenta naspram uspješnosti ovladavanja jezikom potvrđuju da je jezični talent zaslužan za čak 50 % razlika u uspješnosti u engleskom jeziku, dok se zajedno sa stavovima prema jeziku može objasniti 61 % razlike.

-
- ³⁵ Iako u literaturi već godinama postoje dva različita termina *Second language acquisition* (SLA) u prijevodu 'usvajanje drugoga jezika (L2)' koji prema Krashenu podrazumijeva neformalan kontekst i proces spontanoga i nesvjesnoga usvajanja jezika, te *Foreign language learning* (FLL) u prijevodu 'učenje stranog jezika (LS)' koji podrazumijeva proces organiziranog, svjesnog i sistematičnog učenja (često unutar sustava), danas se takva stroga razlika sve više napušta, ako ju nije potrebno odvojiti. Učenje i usvajanje nekog jezika u praksi, i kroz duži period, često nije jasno odijeljeno, odnosno jezici koji se uče unutar sustava nerijetko se i usvajaju kroz druge kanale (često su to mediji, ali i kontekst globalizacije društva u kojemu se govornik može naći). STEPHEN KRASHEN, *Aptitude and attitude in relation to second language acquisition and learning*, u *Individual differences and universals in language learning aptitude*, ur. K. C. Diller, Rowley, MA, Newbury House, 1981., str. 155–175.
- ³⁶ YUKO GOTO BUTLER i VI-NHUAN LE, *A longitudinal investigation of parental social-economic status (SES) and young students' learning of English as a foreign language*, u «System», 73 (2018), str. 4–15; RAPHAEL BERTHELE, *Dispositions for language learning and social differences*, u *Individual differences in early instructed language learning: The role of language aptitude, cognition, and motivation*, Berlin, Language Science Press, 2021, str. 91–103.
- ³⁷ BRENDAM BERTRAM, *An examination of perceptions of parental influence on attitudes to language learning*, u «Educational Research» 48/2 (2006), str. 211–221.
- ³⁸ Usp. MADELINE EHRMAN i REBECCA OXFORD, *Cognition plus: Correlates of language learning success*, u «Modern Language Journal», 79 (1995), str. 67–89; ROBERT J. STERNBERG, *The theory of successful intelligence and its implications for language aptitude testing*, u *Individual differences and instructed language learning*, ur. P. Robinson, Philadelphia/Amsterdam, John Benjamins, 2002., str. 13–43.
- ³⁹ Usp. PAOLA WINKE, *An Investigation Into Second Language Aptitude for Advanced Chinese Language Learning*, u «The Modern Language Journal», 97(1) (2013), str. 109–130.
- ⁴⁰ Usp. DAVID ROSA GONZÁLEZ i CARMEN MUÑOZ, *Do attitudes and aptitude go together? A study with 5th grade primary students*, u *Applied Linguistics in the Age of Globalization*, 2013., str. 102–108.

Posljedično se većina čimbenika u ovladavanju stranim jezikom sekundarno može povezati s motivacijom jer učenik kojemu nešto dobro 'ide' više je i motiviran, određeni stil podučavanja u razredu odgovarat će kognitivnim karakteristikama pojedinih učenika te će oni imati veću motivaciju za učenjem, učenik koji ima strah od jezika teže će progovoriti, pozitivno obiteljsko okruženje i pozitivan stav prema učenju jezika posredno će utjecati i na učenikov stav.⁴¹ Često se iz tog razloga pripisuju visoki postotci za motivaciju kao jedan od najvažnijih čimbenika u uspješnosti ovladavanja stranim jezikom. Primjerice, motivacija učenika ima snažan utjecaj na kognitivni proces učenja stranog jezika, što je utvrdio i Gardner⁴² kada je utvrdio pozitivnu korelaciju između visoke motivacije učenika i pozitivnog stava prema učenju u usporedbi s uspješnošću ovladavanja stranog jezika.

Stansfield i Reed⁴³ zaključuju kako unatoč visokoj motivaciji pojedinca za učenjem stranog jezika, ljudi ipak uče jezik različitim brzinom, što je usko povezano s rezultatom na testu jezičnog talenta. Potrebno je imati na umu da se motivacija mijenja od zadatka do zadatka i da se također mijenja iz trenutka u trenutak. Ljudi mogu sami procijeniti svoju motivaciju ili svoje jezične vještine, dok ne mogu točno definirati ili opisati svoj potencijal za učenje stranih jezika.

S obzirom na to da se u ovome radu bavimo jezičnim talentom, navodimo korelacije dvaju vrlo važnih čimbenika u ovladavanju stranim jezikom. Skehan je između testova jezičnog talenta i uspjeha u ovladavanju stranog jezika izračunao korelaciju od $r = 0.40 - 0.70$,⁴⁴ dok je uključivši i motivaciju, dakle između testova jezičnog talenta i motivacije u odnosu na uspješnost u ovladavanju stranim jezikom, došao do nešto niže, no ipak

⁴¹ BRENDAM BERTRAM, *An examination of perceptions of parental influence on attitudes to language learning*, u «Educational Research» 48/2 (2006), str. 211–221.

⁴² ROBERT GARDNER, *Attitudes, motivation, and personality as predictors of success in foreign language learning*, u *Language Aptitude Reconsidered*, ur. C. Stansfield, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, 1990, str. 179–221.

⁴³ CHARLES STANSFIELD i DANIEL REED, *Modern Language Aptitude Test – Elementary: Spanish Version MLAT-ES. Manual*, USA, Second Language Testing Foundation, 2005.

⁴⁴ Usp. PETER SKEHAN, *A Cognitive Approach to Language Learning*, cit.

značajne korelacije od $r = 0.20 - 0.60$ ⁴⁵.

Doughty smatra da jezični talent ima prediktivnu valjanost i može dati jedinstvenu informaciju o učenju inog jezika kada drugi čimbenici to ne mogu. Dakle, kad su svi uvjeti za ovladavanje inog jezika povoljni (npr. prethodno iskustvo u učenju, motivacija, itd.) jezični talent bit će taj čimbenik koji će omogućiti brže ili sporije, lakše ili teže ovladavanje inim jezikom.⁴⁶

Koncept jezičnog talenta

Kratko o terminologiji

Kako bi točno definirali ono što se u literaturi na engleskom jeziku naziva *language aptitude*, moramo krenuti prvo od pojma *aptitude*. Truck-Biljan⁴⁷ u priručniku *Mali rječnik i pojmovnik iz područja Ovladavanja inim jezikom* navodi da se engleski pojam *aptitude* u znanstveno-stručnoj i pedagoškoj literaturi prevodi kao darovitost, nadarenost, prirodna sklonost, talent, a kod Anića pronalazi slične termine sposobnost, spretnost, prirodna sklonost, nadarenost, prikladnost. Kada pređemo na pojam *language (learning) aptitude* ili *foreign language learning aptitude* kod Medved Krajnović,⁴⁸ Jajić

⁴⁵ Usp. ZOLTÁN DÖRNYEI i PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second Language Learning*, u *The Handbook of Second Language Acquisition*, ur. C. J. Doughty i M. H. Long Oxford, Blackwell, 2003., str. 589–630.

⁴⁶ Usp. CATHERINE DOUGHTY, *Cognitive language aptitude*, u «Language Learning» 68 (2019), str. 101–126.

⁴⁷ NINOČKA TRUCK-BILJAN, *Mali rječnik i pojmovnik iz područja Ovladavanja inim jezikom*, Osijek, Filozofski fakultet Osijek, 2013./2014.

⁴⁸ MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, cit., str. 73. U drugim jezicima, primjerice talijanskom nalazimo *attitudine alle lingue*, ali i *talento linguistico* ili pak *predisposizione alla lingua*, u francuskom imamo *aptitude linguistique*, kao i u španjolskom *aptitud linguistica*, u njemačkom nalazimo *Fremdsprachenlernneigung*, a u slovenskom *jezikovna učljivost*. Usp. ANDREJA PETAN, *Prepoznavanje jezikovne učljivosti pri učencih petega razreda osnovne škole* (Magistarski rad), Ljubljana, Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta, 2015.; FABIO CAON, *Edulinguistica ludica. Facilitare l'apprendimento linguistico con il gioco e la ludicità*, Venezia, Edizioni Ca Foscari, 2022.; LUCIANO MARIANI, *Attitudini e atteggiamenti nell'apprendimento linguistico*, u «Italiano LinguaDue», n. 1, 2010, str. 253–270.

Novogradec⁴⁹ i Pavičić Takáč⁵⁰ nalazimo prvenstveno termin jezična nadarenost, «posebno razvijena sposobnost za učenje jezika».

No, vidjet ćemo da izabrani pojam *jezična nadarenost* i nije tako jednostavan za uporabu s obzirom na početnu poziciju i stav samog Carrolla, a i kasnijih istraživača. Sam Carroll kaže da je *foreign language aptitude* «prijevod: početno stanje, spremnost i sposobnost jedne osobe za učenje stranog jezika, i mogući stupanj lakoće kojom to čini».⁵¹ Pojašnjava da ne govori o tome može li osoba ili ne ovladati stranim jezikom, već da mjereći tu sposobnost možemo predvidjeti brzinu i lakoću učenja stranog jezika uzimajući u obzir motivaciju pojedinca i njegove mogućnosti da se nađe u toj situaciji.⁵² Stoga bi se mogao koristiti i termin koji je neutralniji, odnosno jezična sposobnost, kao jedna vrsta predispozicije, odnosno latentne osobine koju svi posjeduju, iako u gradaciji, koja je relativno stabilna i relativno otporna na obuku, a koja se odnosi na potencijalno postignuće. Čengić⁵³ je koristila vrlo sličan pojam inojezična sposobnost, no ona ju nije definirala kao jedinstven konstrukt koji pojedinac posjeduje ili ne posjeduje, te se ne ograničava na točno određeni broj sposobnosti, već

⁴⁹ «Neophodno je razlikovati pojmove nadarenost ili talent od pojma darovitost. Dok darovitost označuje opće shvaćanje nečije sposobnosti, nadarenost će se odnositi na specifične sposobnosti djeteta koje omogućuju uspjeh u posebnim područjima ljudske djelatnosti. Prema tome, možemo reći da je neko dijete nadareno ili talentirano za glazbu, sport, jezik i dr. (Vizek-Vidović i sur., 2003).» MARINA JAJIĆ NOVOGRADec, *Psiholingvistički pogled na ovladavanje engleskim i ruskim leksikom u okvirima individualne višejezičnosti*, Zagreb, FF Press Manualia universitatis studiorum Zagrabiensis – Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, 2024., str. 59.

⁵⁰ VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Inteligencija i jezična nadarenost u učenju stranih jezika*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, cit., str. 73–86.

⁵¹ Prijevod autorice. JOHN B. CARROLL, *Twenty-five years of research on foreign language aptitude*, u *Individual differences and universals in foreign language aptitude*, ur. K. C. Diller, Rowley, MA, Newbury House, 1981, str. 86.

⁵² LANRONG LI i (SHEILA) LUO SHAOQIAN, *Development and Preliminary validation of a foreign language aptitude test for chinese learners of foreign languages*, *Language Aptitude: Advancing theory, testing, research and practice*, ur. Z. Wen et. al., Cambridge, Cambridge University Press, 2019., str. 34.

⁵³ JASENKA ČENGIĆ, *Mjerenje inojezične sposobnosti u ranoj školskoj dobi* (Doktorska disertacija), cit.

dopušta da se te sposobnosti razvijaju ovisno o okolišnim utjecajima.

S obzirom na to da moramo govoriti o skupini sposobnosti i kod djece i kod odraslih koja nije identična i jednako fluidna, koristit ćemo izraz jezični talent ili talent za učenje jezika, koji je i dalje najjednostavniji za uporabu, a i najčešće je korišten u hrvatskoj literaturi uzimajući u obzir da postoje gradacije i da je on relativno stabilan i otporan na ostale čimbenike⁵⁴ (primjerice motivacija, stav, duljina učenja jezika), iako je kod djece puno podložniji vanjskim utjecajima u odnosu na odrasle.⁵⁵

Instrument za mjerenje jezičnog talenta za odrasle MLAT i kod djece MLAT-E

S obzirom na to da u Hrvatskoj postoji samo jedno istraživanje jezičnog talenta, osvrnut ćemo se ponajprije na istraživanja koja su provedena na engleskom govornom području (SAD i Velika Britanija), nedavno u Sloveniji i na hispanskom govornom području s vrlo indikativnim rezultatima. Svako od tih istraživanja koristilo se nekom varijantom MLAT testa (*Modern Language Aptitude Test*), instrumenta za mjerenje jezičnog talenta, koji je Carroll zajedno sa Saponom razvio 1959. godine i čiji rezultati pokazuju visoku korelaciju između jezičnog talenta i uspješnosti i postignućima u učenju stranog jezika.⁵⁶

MLAT je namijenjen odrasloj populaciji, dok je MLAT-E (Elemen-

⁵⁴ Vidi definiciju Dörnyei i Ryana iz 2015. koji su jezični talent definirali kao kognitivnu spremnost i individualni potencijal za učenje stranog jezika prethodno bilo kakvoj izloženosti u okruženju ili formalnom podučavanju: ZOLTÁN DÖRNYEI i STEPHEN RYAN, *The Psychology of the Language Learning Revisited*, Routledge, 2015., str. 4.

⁵⁵ MARINA DEL MAR SUAREZ i CARMEN MUÑOZ, *Aptitude, age and cognitive development: The MLAT-E in Spanish and Catalan*, u *EuroSLA Yearbook 11*, ur. L. Roberts, G. Pallotti, i C. Bettoni, Amsterdam, The Netherlands, John Benjamins, 2011., str. 5–29; DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 38–39; KAREN ROEHR-BRACKIN i ANGELA TELLIER, *The role of language-analytic ability in children's instructed second language learning*, u «*Studies in Second Language Acquisition*», 2019.

⁵⁶ Za kritiku istraživanja MLAT-a, vidi peto poglavlje *Kritike i noviji pristupi mjerenju jezičnog talenta*.

tary) prilagođena i adaptirana verzija za učenike od 8 do 12 godina. MLAT test izuzetno je zaštićen i nemoguće ga je kupiti (osim za državne i vojne agencije),⁵⁷ no njegove dvije varijante (test za mlade MLAT-E i izmijenjena varijanta za nešto starije i odrasle PLAB) mogu se kupiti, ali nikako distribuirati ili publicirati bez dozvole.

Carrollov model gotovo je tri desetljeća bio vodeći model i prema njemu se jezična nadarenost sastoji od četiriju jezično-kognitivnih sposobnosti: sposobnost fonemskoga kodiranja, gramatička osjetljivost, induktivne sposobnosti učenja jezika i asocijativno pamćenje.⁵⁸ MLAT se sastoji od 5 dijelova: I. zadatka učenja brojeva (*Number learning*). U pripremnom dijelu zadatka ispitanici uče brojeve na novom (njima nepoznatom) jeziku da bi ih u samom zadatku mogli prepoznati. Ovim zadatkom mjeri se jedna komponenta pamćenja i slušna pažnja; II. fonetski simboli/ fonetsko pismo (*Phonetic script*). Od ispitanika se traži da izabere jednu od četiriju ponuđenih riječi prema onome što čuju. Ovim zadatkom mjeri se sposobnost povezivanja zvučne i grafičke slike riječi; III. skrivena riječ/ ortografski ključevi (*Hidden words*). U zadatku postoji zadana riječ koja je približno fonetski napisana, a ispitanici izabiru koja je od četiriju ponuđenih riječi najsličnija po značenju zadanoj riječi. Ovim zadatkom mjeri se povezivanje zvučne i grafičke slike riječi kao i njihovih značenja; IV. riječi u rečenici (*Words in sentences*). Ispitanici trebaju, prema podcrtanoj riječi u jednoj rečenici, odrediti riječ u drugoj rečenici koja ima istu funkciju kao i u prvoj. Ovim zadatkom mjeri se gramatička osjetljivost; V. učenje riječi na nepoznatom jeziku/parovi riječi (*Paired associates task*). U pripremnom dijelu zadatka ispitanici trebaju upamtiti popis 24 kurdske riječi i njihove prijevode na engleskom jeziku te ih kasnije prepoznati u zadacima višestrukoga izbora. Ovim zadatkom mjeri se sposobnost asocijativnog pamćenja. Jednako je i s drugim testom PLAB (*Pimsleur Language Aptitude Battery*) Pimsleur (1966) koji procjenjuje jezični talent za učenike od 13 do 18 godina i koji je sličan MLAT-u uz neke izmjene: pridaje veću

⁵⁷ Usp. Language Learning and Testing Foundation <https://lltf.net/lltf-store/>.

⁵⁸ Ivi, str. 29–30.

pažnju auditivnim čimbenicima, a manju memoriji unutar konstrukta jezičnog talenta, te uključuje i ulogu motivacijske sastavnice.⁵⁹

O testu MLAT-E

MLAT-Elementary ili MLAT-E je verzija MLAT testa namijenjena proučavanju jezičnog talenta kod djece od 8 do 12 godina, odnosno učenika od 3. do 6. razreda koji su također osmislili i adaptirali Carroll i Sapon 1967. godine. Namijenjen je govornicima čiji je prvi jezik engleski, a za govornike drugih jezika potrebno je napraviti adaptaciju i prijevod testa. U zadnje vrijeme svjedočimo sve većem broju istraživanja koja se bave ovladavanjem inim jezikom, a koji u svojim studijima inkorporiraju MLAT-E.⁶⁰ S obzirom na to da je prema Carrollu jezični talent «vrijeme potrebno da bi se naučio neki jezik» ili mogući kapacitet za ovladavanjem jezika, ono implicira da svaki učenik može naučiti strani jezik, iako se njihova postignuća razlikuju prema razini ovladavanja jezikom u određenom vremenskom periodu.

MLAT-E testom ispituju se četiri kognitivne sposobnosti⁶¹ koje su istovremeno i četiri komponente neizostavne u ispitivanju jezičnog talenta. Iste se komponente ispituju i MLAT-om.⁶²

I. Prva komponenta je **sposobnost fonemskog kodiranja** (*phonetic coding ability*), sposobnost koja nam omogućava da distinktivno identificiramo i segmentiramo zvučni materijal, odnosno identificiramo foneme u

⁵⁹ MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, cit., str. 74–75.

⁶⁰ Usp. DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 25; KAREN ROEHR-BRACKIN i ANGELA TELLIER, *The role of language-analytic ability in children's instructed second language learning*, u «*Studies in Second Language Acquisition*», 41/5 (2019), str. 1111–1131; DAVID ROSA GONZÁLEZ i CARMEN MUÑOZ, *Do attitudes and aptitude go together? A study with 5th grade primary students*, u *Applied Linguistics in the Age of Globalization*, 2013, str. 102–108.

⁶¹ Ivi, str. 28–29.

⁶² JOHN B. CARROLL i STANLEY SAPON, *MLAT-E. Modern Language Aptitude Test – Elementary*, cit.

zvučnoj poruci. Istovremeno, ona nam omogućava da stvaramo asocijacije između govornog glasa i grafičkog simbola koji ga predstavlja. Sposobnost se očituje i u zadržavanju tih segmenata u memoriji kako bi kasnije mogli biti prizvani, prepoznati i upotrijebljeni.

II. Druga komponenta je **gramatička osjetljivost** (*gramatical sensitivity*). Ona nam omogućava da prepoznamo gramatičke funkcije jezičnih elemenata (ili drugih jezičnih struktura) unutar rečenica bez prethodnog poznavanja gramatike kroz formalno obrazovanje, te na temelju toga inducirane jezičnih pravila.

III. Treća komponenta je **asocijativno pamćenje**, odnosno sposobnost mehaničkog pamćenja (*rote learning ability*). Vezuje se direktno za asocijativnu i mehaničku sposobnost pamćenja. Podrazumijeva razinu brzog i efektivnog učenja pomoću asocijacije između pisanog i/ili usmenog govora (formalnog oblika) i njihovih značenja te zadržavanje odnosno pamćenje tih istih asocijacija.

IV. Četvrta komponenta je **induktivna sposobnost učenja jezika** (*inductive learning ability*). Ova sposobnost omogućava pojedincu da na osnovi jezičnih materijala uočava obrasce i izvodi pravila te da stvara zaključke o pravilima u jeziku.⁶³

Kao što ćemo uskoro vidjeti, dijelovi testa MLAT-E ne odgovaraju pojedinim kognitivnim komponentama, jer svaki dio testa može sadržavati više komponenti koje se ispituju. Stoga ni jedna funkcionalna komponenta ne može biti sagledana odvojeno, već uvijek holistički. Carroll je više puta objasnio da se sposobnosti ne mogu izravno mjeriti.⁶⁴ Osim što su komponente konstrukta jezičnog talenta neravnomjerno raspodijeljene u različitim dijelovima testa, učenici rješavajući zadatke pokazuju svoju izvedbu, te ti rezultati mogu samo biti posredni indikatori učenikovih sposobnosti koje se kasnije izvode tek na razini cjelokupnog testa.

Mjerna skala nije binarna, već fluidna, a testiranjem razrednih skupina

⁶³ Za hrvatski prijevod sastavnica konstrukta jezičnog talenta vidi VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Inteligencija i jezična nadarenost u učenju stranih jezika*, cit., str. 78.

⁶⁴ USP. DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 28.

moguće je identificirati srednju vrijednost skupine te prema tome prilagoditi nastavni program.⁶⁵ Učenici koji postižu niže rezultate na skali mogu služiti kao vodič za moguće ranije uvođenje stranog jezika u školama ili prilagodbu nastavnog programa. Pojedinačno je moguće predvidjeti manju ili veću uspješnost u učenju stranog jezika, odnosno identificirati pojedince koji imaju problema u ovladavanju stranim jezikom, odnosno one koji imaju veći kapacitet te prema tome prilagoditi nastavni program.

Carroll je testirao pouzdanost i valjanost MLAT-E testa i zaključio da je njegova cjelokupna prediktivna valjanost vrlo visoka ($r=0.23-0.84$ s prosječkom $r=0.57$).⁶⁶ S obzirom na to da su se pojavile kritike kako njegova predvidivost nije snažna kad se govori o ovladavanju na višim razinama jezika, Carroll je testirao MLAT-E na učenicima koji su u određenom vremenskom periodu trebali dostići razinu B2 u govorenju te C1 u čitanju, a njihova je prediktivna valjanost na svim razinama bila izvrsna. Posebno naglašava da test ne može valjano predvidjeti odvojene specifične sposobnosti te da nije osjetljiv na tipologiju jezika (npr. tonski ili drugi jezici). Nema dijelova testa koji mjere samo jednu sposobnost. Osim toga, kroz rezultate njegovih testova vidljivo je da se jezični talent razlikuje od inteligencije (pa čak i verbalne inteligencije). Na primjer, koeficijenti valjanosti inteligencije snažnije su korelirali s kognitivnim sposobnostima nego s onim specifično jezičnim.⁶⁷

.....

⁶⁵ Primjerice, najveći broj bodova na testu MLAT-E je 130. U odnosu na frekvenciju pojave rezultata, dobivamo percentile koji se mogu razlikovati prema pojedinim razrednim skupinama. Iako Carroll navodi primjere rezultata svojih testova, vrlo je važno da se mjerna skala konstruira na lokalnoj razini, odnosno da se njezin konstrukt bazira na podacima lokalnih razrednih skupina. Usp. CARROLL, JOHN B. I i STANLEY SAPON, *MLAT-E. Modern Language Aptitude Test – Elementary*, cit.

⁶⁶ USP. DANIEL J. REED I i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 29.

⁶⁷ DANIEL J. REED I i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 27. Vidi još VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Inteligencija i jezična nada-renost u učenju stranih jezika*, cit., str. 78.

Dijelovi MLAT-E testa

Iako je MLAT-E instrument koji mjeri jezični talent kroz četiri univerzalne kognitivno-jezične sposobnosti, namijenjen je govornicima čiji je prvi jezik engleski. Za razliku od MLAT-a koji se sastoji od 5 dijelova, MLAT-E sastoji se od 4 dijela. U odnosu na MLAT, neki su dijelovi izmijenjeni kako bi se prilagodili uzrastu koji se testira, te je uveden i jedan novi dio.

I. dio – *Skrivena riječ (Hidden words)* je adaptirana verzija iz MLAT-a (*Spelling clues*). Mjeri sposobnost asocijacije između glasa i simbola i poznavanja značenja iz engleskog vokabulara. U ovome dijelu testa učenici moraju prepoznati značenje 30 riječi koje su nepravilno ili neuobičajeno napisane te od četiri ponuđene mogućnosti odabrati točan sinonim ili tumačenje riječi. Primjerice:⁶⁸

1. **wnttr** champion season
 liquid happy

II. dio – *Podudarne riječi (Matching words)* je isto tako adaptirana verzija iz MLAT-a (*Words in sentences*). Mjeri gramatičku osjetljivost upotrebom jednostavnijih struktura u rečenici i jednostavnijeg vokabulara. Učenici trebaju prepoznati koju ulogu ima označena riječ u prvoj rečenici (riječ je podcrtana) i označiti koja riječ u drugoj rečenici ima istu ulogu kao riječ u prvoj. Ovaj dio sastoji se od 30 primjera. Primjerice:⁶⁹

Yesterday, Mary caught a FISH at the lake.

Cindy cut a cake with a knife.

-

III. dio – *Pronađi rimu (Finding rhymes)* je nova skupina zadataka koja mjeri sposobnost prepoznavanja govornog glasa prema riječima koje se rimuju (u odnosu na različite grafičke prikaze). Ovi zadaci djelomično mjere sposobnost fonemskog kodiranja. Učenici moraju pronaći prikladnu rimu na primjerima od 45 riječi. Za svaku ponuđenu riječ postoje 4

⁶⁸ Language Learning and Testing Foundation, <https://lltf.net/lltf-store/>.

⁶⁹ *Ibid.*

moguće riječi, a učenici moraju pronaći onu koja ima odgovarajuću rimu. Primjerice:⁷⁰

TIME tame dime tide shin

IV. dio – *Učenje brojeva* (*Number learning*) je adaptirana i pojednostavljena verzija istoimenog dijela iz MLAT-a kojim se uči numerički sistem u izmišljenom/novom jeziku. Ovim se dijelom testira induktivna sposobnost učenja i asocijativnog pamćenja, odnosno slušanja s razumijevanjem i analitičkog mišljenja. Učenici uče brojeve na nepoznatom umjetnom jeziku te nakon nekog vremena trebaju prepoznati 25 raznih jednoznamenkastih i dvoznamenkastih brojeva nakon što su izgovoreni na novom jeziku i upisati njihov broj.

Tablica 1. Prikaz kognitivno-jezičnih komponenti i njihov odnos s dijelovima testa MLAT-E (Reed i Stansfield 2023: 33)

Sposobnost fonemskog kodiranja	Gramatička osjetljivost	Induktivna sposobnost učenja jezika	Asocijativno pamćenje
MLAT-E 1, Skrivena riječ	MLAT-E 2, Podudarne riječi	MLAT-E 4, Učenje brojeva	MLAT-E 4, Učenje brojeva
MLAT-E 3, Pronađi rimu			
MLAT-E 4, Učenje brojeva			

3.3. Pouzdanost i prediktivna valjanost testa MLAT-E

Osim Carrolla, kod prilagodbe i testiranja MLAT-E testa veliku ulogu imao je i Sapon koji je mjerio, testirao te kreirao mjernu skalu postignuća (*achievement measures*) kojom je test normiran te koja je bila instrument potvrde valjanosti rezultata.⁷¹

MLAT-E bio je normiran 1966. godine u SAD-u na otprilike 4300 učenika od 8 do 11 godina (3. – 6. razred) s engleskim kao prvim jezikom. Pouzdanost testa iznosila je $\alpha=0.96-0.98$ (za dječake i djevojčice). Predik-

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ CARROLL, JOHN B. i STANLEY SAPON, *MLAT-E. Modern Language Aptitude Test – Elementary*, cit. Usp. DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 29.

tivna valjanost bila je vrlo visoka ($r=0.23-0.84$) s prosjekom $r=0.57$.⁷² Izračunata je u odnosu na ocjene učenika iz francuskog i španjolskog jezika. Korelacije između dijelova MLAT-E testa i uspješnosti ovladavanja jezikom bile su najviše za prvi i treći dio testa (najviša interkorelacija $r=0.69$) kroz sve skupine, a oba dijela mjere sposobnost fonemskog kodiranja.

Harper i Kieser su 1977. godine proveli istraživanje u Kanadi koje pokazuje prediktivnu valjanost MLAT-E testa i za starije učenike.⁷³ Testirali su oko 550 dvanaestogodišnjaka i trinaestogodišnjaka koji uče francuski jezik, a kojima je prvi jezik engleski. Rezultati testa MLAT-E uspoređeni su s rezultatima uspješnosti (ocjenama na kraju školske godine) s korelacijom ($r=0.48 - 0.63$). S obzirom na to da su se koristila dva različita pristupa podučavanja (audiolingvalna metoda i tzv. «kognitivni pristup»),⁷⁴ test pokazuje kako razlike nisu relevantne u odnosu na metodu, odnosno pristup podučavanja.

Za razliku od MLAT-a koji zadržava stabilnost u rezultatima kod odraslih neovisno o godinama ili dužini izloženosti i učenja drugih jezika, kod testa MLAT-E provedena su testiranja koja pokazuju da **visina rezultata na testu može ovisiti o godinama i učenju jezika**.⁷⁵ To nam pokazuje i studija provedena u Britaniji gdje su Tellier i Roehr-Brackin 2019. godine testirali 111 učenika (u osmoj i devetoj godini života) prije i nakon što su pohađali tečaj francuskog, talijanskog i njemačkog u školi i potvrdili da su rezultati MLAT-E testa bili viši nakon jedne godine učenja jezika te da se jezični talent mjereno MLAT-E testom može povisiti kroz godine i kroz izloženost jeziku.⁷⁶ Pretpostavka je da se kod djece jezični talent razvija kroz izloženost jeziku i kroz metajezičnu svijest (viši

⁷² Ivi, str. 33.

⁷³ FRANK HARPER i W. E. KIESER, *The validity of the Elementary Modern Language Aptitude Test for French language achievement in grades seven and eight*, u «Canadian Modern Language Review», 34 (1977), str. 23–26.

⁷⁴ Učenici su bili podijeljeni u dvije skupine: jedni su slijedili audiolingvalnu metodu, a drugi su slijedili ono što su autori nazvali «kognitivnim pristupom» ili svjesno-aktivnom metodom, u kojem se vježbe pisanja i govorenja, na engleskom (L1) i francuskom (FL), kombiniraju s podučavanjem formalne gramatike.

⁷⁵ KAREN ROEHR-BRACKIN i ANGELA TELLIER, *The role of language-analytic ability in children's instructed second language learning*, cit.

⁷⁶ *Ibid.*

rezultati jezičnog talenta učenika na drugom testiranju odgovarali su nešto nižim rezultatima učenika kod prvog testiranja), dok kod odrasle dobi on ostaje isti.⁷⁷ Komponenta testa *Učenje brojeva* imala je najvišu prediktivnu valjanost objašnjavajući čak 43 % razlika u provjeri uspješnosti L2 na kraju tečaja.

Prijevod i adaptacije testa MLAT-E i njihova testiranja

Kao što je i prethodno spomenuto, MLAT-E namijenjen je govornicima čiji je prvi jezik engleski. Kako bi se mogao koristiti i za govornike drugih jezika, potrebno je napraviti adaptaciju i prijevod testa. Kod MLAT-E testa ona je posebno značajna jer se u originalu test zasniva na sekcijama s engleskim orijentiranim osnovama, npr. U MLAT-u su 2 od 5 sekcija engleski orijentirane, odnosno izrađene za izvorne govornike engleskoga jezika, dok kod testa MLAT-E čak 3 od 4.

I. Britanska verzija MLAT-E testa kreirana je 2008. godine.⁷⁸ Adaptacija se pretežno odnosila na promjene kulturo-specifičnih termina koje su pogodnije za britansko jezično područje, promjene u grafiji te izgovoru britanskih izvornih govornika. Ostatak testa ostao je pretežno isti. Tellier⁷⁹ je za svoju doktorsku disertaciju testirao britansku verziju testa MLAT-E na 193 učenika od 8 i 9 godina u dva navrata. Učenici su bili podijeljeni u 4 grupe (L2 njemački, talijanski, esperanto i esperanto plus) i slušali su 20 sati nastave (kroz 16 tjedana). Nakon toga su pohađali isto toliko nastave, ali iz francuskog jezika. Učenici su prvo testirani u MLAT-E testu na kraju prvog tečaja i na kraju drugog tečaja. Istovremeno su učenici bili testirani u slušanju, čitanju, pisanju i gramatici iz L2 jezika. Pouzdanost testa MLAT-E bila je vrlo visoka za sve dijelove testa *Hidden words* ($\alpha=0.83$), *Matching words* ($\alpha=0.89$), *Finding rhymes* ($\alpha=0.95$), *Number learning* ($\alpha=0.96$).

⁷⁷ DANIEL J. REED I CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 34.

⁷⁸ Language Learning and Testing Foundation <https://lltf.net/lltf-store/>

⁷⁹ Prema DANIEL J. REED I CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 37.

Prediktivna valjanost testa MLAT-E pokazala je dobru korelaciju rezultata dijelova testa MLAT-E i pojedinih testiranih vještina u drugom jeziku. U prvom ispitivanju rezultati cjelokupnog testa MLAT-E imali su korelaciju $r=0.70$ s rezultatima testovima čitanja i pisanja. U drugom ispitivanju korelacija je bila $r=0.76$ za čitanje i $r=0.68$ za pisanje. U obrnutom smjeru, uspoređujući dijelove testa MLAT-E i ukupne rezultate na testu iz sve 4 vještine L2, najbolje su korelirali *Finding rhymes* ($r=0.63$) i *Matching words* ($r=0.59$). *Finding Rhymes* mjeri sposobnost fonemskog kodiranja, dok *Matching words* mjeri gramatičku osjetljivost.

II. Španjolska verzija MLAT-ES

Španjolsku verziju testa MLAT-E pripremila je Ana Maria Velaso zajedno s Charlesom Stansfieldom i Danielom Reedom kroz 2004. i 2005. godinu u suradnji s LLTF-om. Nakon što je verzija prevedena i adaptirana za španjolsko govorno područje, preliminarno je testirana na 235 učenika (4. – 6. razred) iz Kostarike. S obzirom na rezultate i analizu, verzija je nešto skraćena i izmijenjena.

Kako bi se dobio uvid u pouzdanost testa MLAT-ES, testiran je i normiran na 1200 osnovnoškolaca od 3. do 7. razreda u Kostarici, Kolumbiji, Meksiku i Španjolskoj. Pouzdanost testa bila je izvrsna ($\alpha=0.93-0.97$) kroz sve razrede, kao i pouzdanost pojedinih dijelova testa ($\alpha=0.95-0.99$).⁸⁰

Prediktivna valjanost mjerila se prikupljajući podatke od nastavnika i učenika. Nastavnik je za svakog učenika trebao procijeniti talent za jezike općenito i pojedinačno za svaku vještinu (slušanje s razumijevanjem/*listening comprehension*, čitanje s razumijevanjem/*reading comprehension*, govorenje/*speaking*, pisanje/*writing*, gramatika i vokabular). Prediktivna valjanost bila je značajnija za cjelokupni test nego za pojedine dijelove testa. Korelacije su bile značajne, ali srednje vrijednosti za svaku pojedinu varijablu (testovi slušanja, čitanja, pisanja, gramatike i vokabulara), a varirale su od $r=0.28-0.42$. Srednja vrijednost korelacije između pojedinih

⁸⁰ DANIEL J. REED I CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 37.

dijelova testa i testiranih vještina iznosila je $r=0.54$, što je vrlo blizu engleskoj verziji testa MLAT-E koja je iznosila 0.50.

Katalonska verzija

Katalonsku verziju u sklopu svoje disertacije razvila je i adaptirala Maria del Mar Suarez 2010. godine. Pouzdanost testa MLAT-E testirala je na 513 dvojezičnih (španjolsko-katolonskih) učenika u razmaku od tri mjeseca i dobila rezultat od $\alpha=0.95$ za svaku pojedinu cjelinu testa MLAT-E. Prediktivna valjanost testirana je u odnosu na ocjene učenika iz engleskog jezika i korelacija je bila između $r=0.26 - 0.89$ s najfrekventnijim $r=0.45$ u 75 % slučajeva. U drugom slučaju odradio se *cloze test*, test slušanja s razumijevanjem i diktat. Korelacija testa MLAT-E s rezultatima *cloze* testa iznosila je $r=0.62$, $r=0.49$ za slušni test i $r=0.63$ za diktat. Proučavajući utjecaj dobi na jezični talent, Suarez i Muñoz su uz pomoć već prikupljenih podataka došle do zaključka da se rezultati u oba slučaja (MLAT-ES i MLAT-E Catalan) povisuju u odnosu na godine te da otprilike oko desete godine rezultati pokazuju nagli skok jezičnog talenta.⁸¹

González i Muñoz su 2013. godine istražile odnos stavova prema jeziku i jezičnog talenta naspram uspješnosti ovladavanja engleskog jezika na uzorku od 48 dvojezičnih španjolsko-katalonskih učenika 5. razreda u Barceloni, koristeći testove MLAT-ES i MLAT-E Catalan te test stavova prema jeziku.⁸² Rezultati su potvrdili da je jezični talent zaslužan za 50 % razlika u uspješnosti u engleskom jeziku, dok se zajedno sa stavovima prema jeziku

⁸¹ Način na koji trećaši pristupaju i suočavaju se s testom razlikuje se u mnogo aspekata od ostalih učenika viših razreda (od četvrtog razreda na dalje). Trećaši su tek na početku faze konkretnih operacija, imaju manje iskustva s čitanjem i pisanjem, njihov L1 je u ranijoj fazi razvoja, njihova upotreba strategija pamćenja je prilično ograničena, i dr. MARINA DEL MAR SUAREZ i CARMEN MUÑOZ, *Aptitude, age and cognitive development: The MLAT-E in Spanish and Catalan*, u L. Roberts, G. Pallotti, i C. Bettoni (ed), «EuroSLA Yearbook 11», Amsterdam, The Netherlands, John Benjamins, 2011, str. 5–29.

⁸² DAVID ROSA GONZÁLEZ i CARMEN MUÑOZ, *Do attitudes and aptitude go together? A study with 5th grade primary students*, u *Applied Linguistics in the Age of Globalization*, 2013., pp.102–108.

može objasniti 61 % razlike. Na istom uzorku MLAT-ES pokazuje $r=0.75$ korelacije s pisanjem, te *Matching words* (gramatička osjetljivost) pokazuje najveću korelaciju s pisanjem.

III. Slovenska verzija MLAT-E

Jedna od novijih adaptacija testa MLAT-E je slovenska varijanta SloMLAT-E pripremljena na Pedagoškom fakultetu Sveučilištu u Ljubljani i testirana kroz 2014. i 2015. godinu. Testirano je 309 učenika petih razreda (11 godina). Rezultati su pokazali visoku korelaciju između rezultata testa SloMLAT-E, testa engleskog jezika (EP) i ocjena. SloMLAT-E potvrdio je svoju prediktivnu valjanost s obzirom na srednje visoku korelaciju s testom iz engleskog jezika i s ocjenama, a iznosila je $r=0.62$.⁸³ Što se tiče ostalih mogućih varijabli koje bi mogle utjecati na individualne razlike u ovladavanju jezikom, Lavrič⁸⁴ je koristila motivacijsku skalu (UMT) i pronašla slabu do srednju korelaciju između jezičnog talenta i interesa za učenjem engleskoga jezika, slike vlastitog ja, percepcije satova engleskog ili percepcije stavova roditelja o učenju engleskoga jezika. Isto tako nije bilo značajne korelacije između rezultata jezičnog talenta i percepcije nastavnika engleskoga jezika.⁸⁵

IV. Adaptacije testa MLAT-E za njemačko govorno područje

Postoje tri verzije adaptacije testa MLAT-E na njemački jezik. O prvoj verziji govori sam Carroll 1981. godine navodeći da su je adaptirali Carroll i Ingenkamp već 1967. godine te je test bio komercijalno u opticaju, no danas ne postoje nikakva saznanja o njegovim kopijama. Sastojala se od 5 dijelova i

⁸³ ANDREJA PETAN, *Prepoznavanje jezikovne učljivosti pri učencih petega razreda osnovne škole* (Magistarski rad), Ljubljana, Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta, 2015.

⁸⁴ TINA LAVRIČ, *The relationship between language aptitude and learning motivation of the year 5 students of the primary school in English* (Diplomski rad), Ljubljana, Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta, 2015.

⁸⁵ Usp. DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 42.

zabilježena je prediktivna valjanost od $r=0.48$.⁸⁶ Drugu verziju bilježe Scheibner-Herzig i dr. iz 1977. godine, prema kojoj su testirane dvije skupine učenika, ukupno 55 učenika. Rezultati jezičnog talenta uspoređeni su sa 7 dijelova EFL testa. Njihova korelacija varirala je od $r=0.16$ do 0.64 . Autori su ovako visoke oscilacije u korelacijama objasnili time što su dvije grupe imale dva različita nastavnika i kvaliteta nastavnika bila je vidljiva i u rezultatima EFL testa.⁸⁷ U trećoj adaptaciji testirana je samo jedna sastavnica adaptiranoga testa MLAT-E (*Podudarne riječi*) u njemačkome govornom području u Švicarskoj. Korelacija testa iz stranoga jezika (za francuski 174 učenika i za engleski jezik 615 učenika) i samo jedne sastavnice iz testa MLAT-E pokazuje dobru korelaciju $r=0.48-0.51$ za francuski i $r=0.45$ za engleski jezik.⁸⁸

V. Ostale verzije testa MLAT-E

Sljedeća verzija instrumenata za istraživanje jezičnog talenta izvan engleskog govornog područja odvojena je od ostalih s obzirom na to da se ona oslanja na dijelove testa MLAT-E i njegovu adaptaciju, no uvode se i neki drugi dijelovi. *Hungarian Language Aptitude Test – Elementary Version* (HUNLAT-E) u svojim se osnovnim sastavnicama razlikuje za dvanaestogodišnjake i za osmogodišnjake. Tako primjerice za dvanaestogodišnjake, osim sličnih komponenti s testom MLAT-E (podudarne riječi, učenje brojeva), nove komponente su učenje nepoznatoga jezika (mjeri sposobnost induktivnog učenja jezika) i zadatak logičkog zaključivanja (mjeri logičko rezoniranje).⁸⁹ Uz to, testirana je i motivacija. Kiss i Nikolov su 2005. godine testiranjem 338 dvanaestogodišnjaka dobili korelaciju od $r=0.627$ s testom engleskog jezika. Korelacija između motivacije i testa engleskog iznosila je $r=0.478$.⁹⁰

⁸⁶ Ivi, str. 40.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Ivi, str. 41.

⁸⁹ JASENKA ČENGIĆ, *Mjerenje inojezične sposobnosti u ranoj školskoj dobi*, cit., str. 48–49.

⁹⁰ Usp. DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, cit., str. 39–40.

Testiranja jezičnog talenta u Hrvatskoj

U Hrvatskoj je jezični talent vrlo slabo istražen. Zapravo, do prije nekoliko godina bilo je samo nekoliko radova koji su se bavili ovom temom. Najopširniji i najdetaljniji rad je doktorska disertacija Jasminke Čengić⁹¹ iz 2023. godine koja je u svrhu testiranja novog mjernog instrumenta za sedmogodišnjake osmislila vlastiti teorijski model jezičnog talenta (koji ona naziva *inojezična sposobnost*). Prvi rad u kojem se spominje jezični talent nalazimo u Vilke 1991. godine.⁹² U svojem sveučilišnom udžbeniku iz 2010. godine Medved Krajnović sustavno i sažeto opisuje istraživanja jezičnog talenta do danas.⁹³ Jedino empirijsko istraživanje jezičnog talenta u Hrvatskoj provela je 2023. godine Jasenka Čengić, s razumljivo specifičnim kriterijima i instrumentima, s obzirom na to da se testiranje vršilo na sedmogodišnjacima.

Za potrebe istraživanja Čengić⁹⁴ je konstruirala teorijski model koji se sastoji od nekoliko tradicionalno poznatih sastavnica jezičnog talenta (*IS - inojezična sposobnost*), ali i ostalih kognitivnih i nekognitivnih sposobnosti. S obzirom na to da je testirala mlađu djecu (7 godina) koja nemaju još dobro razvijenu sposobnost čitanja i pisanja, Čengić je testirala dvije sastavnice jezičnog talenta: I. slušna pažnja i II. sposobnost jezične analize. Za prvu je koristila mjeru učenja brojeva, kao operacionalizaciju slušne pažnje, korištenu i kod Carrola, dok je za sposobnost jezične analize koristila drugačije mjere od Carrola: a. mjera slušne percepcije morfonološkog uzorka i b. mjera slušne percepcije točnosti nastavka za množinu koristeći se mađarskim, jezikom nepoznatim djeci. S druge strane ispitala je:

.....

⁹¹ JASENKA ČENGIĆ, *Mjerenje inojezične sposobnosti u ranoj školskoj dobi* (Doktorska disertacija), cit.

⁹² MIRJANA VILKE, *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik*, Zagreb, Školska knjiga, 1991.

⁹³ MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, cit.

⁹⁴ JASENKA ČENGIĆ, *Mjerenje inojezične sposobnosti u ranoj školskoj dobi* (Doktorska disertacija), cit.

a. kognitivne sposobnosti (verbalno radno pamćenje, mentalnu transformaciju i fonološku svjesnost), b. nekognitivne sposobnosti (motivaciju) i c. okolišne čimbenike (socioekonomski status, jezične navike u obitelji, izloženost jeziku, stavovi roditelja). Rezultati istraživanja nakon pilotiranja instrumenta (testirano 49 učenika) i nakon faze eksperimenta (207 učenika) pokazali su da teorijski model sastavljen od čimbenika slušne pažnje, mentalne transformacije, motivacije, mjesečnih primanja roditelja te prethodnoga učenja engleskog jezika objašnjava ukupno 28 % varijacije uspjeha u učenu engleskoga jezika na kraju prvoga razreda osnovne škole. Sastavnica jezičnog talenta (slušna pažnja) objasnila je samo 4 % razlike uspjeha u učenju engleskog jezika, a isti postotak potvrđen je i za kognitivnu sposobnost (mentalnu transformaciju) dok 10 % varijance u uspjehu pripada nekognitivnim sposobnostima i okolišnim čimbenicima (motivacija i mjesečna primanja roditelja).

Kako bismo objasnili ovako nizak postotak utjecaja jezičnog talenta na individualne razlike u uspjehu ovladavanja jezikom, moramo ponajprije napomenuti da je Čengić u samom konstruktivnom isključila 3 od 4 sastavnice iz Carrollova testa MLAT-E. Naime, sastavnice testa MLAT-E vezane su za vještinu čitanja i pisanja pa je posljedično bilo moguće uzeti tek jedan dio, slušnu pažnju, koja se podudara s Carrollovim konstruktom *Number Learning*. S druge strane, uključena je komponenta jezične analize (koja je u testu MLAT-E prisutna, ali se mjere i instrumenti razlikuju) koja nije korelirala sa slušanjem s razumijevanjem, ni s većinom ostalih mjera koji su testirani, te je iz tog razloga bila isključena iz glavnog istraživanja kao sastavnica jezičnog talenta. Stoga se u njezinim rezultatima jezični talent (koji se zapravo svodi na test slušne pažnje i ništa više) smatra odgovornim za samo 4 % individualnih razlika u uspješnosti ovladavanja jezikom. I sami rezultati pokazuju kako ovakav instrument ne može biti uzet u obzir kao validan za cjelokupni jezični talent. Važno je napomenuti da je i sam Carroll više puta naglasio kako je za mjerenje jezičnog talenta potrebno provesti cjelokupni test (a ne samo njegove dijelove) jer su kognitivno-jezične sposobnosti koje ono mjeri nejednako raspoređene kroz sve dijelove testa, odnosno jedna mjera ne odgovara specifično jednoj jezično kognitivnoj sposobnosti.

Kritike i noviji pristupi mjerenju jezičnog talenta

Prošlo je otprilike šezdeset godina otkad je John Carroll osmislio i pripremio test MLAT. Kroz cijelo to vrijeme njegov je test prolazio kroz uspone i padove, hvale i kritike, da bi na kraju još uvijek ostao test s najvišom predvidljivošću uspješnosti u ovladavanju drugim jezikom. Najbolje to opisuje Ellis Rod koji je u prvoj knjizi iz 1985. godine govorio o nedostacima MLAT-a.⁹⁵ Prema njemu, MLAT nije dovoljno dobro objašnjen jer nije u potpunosti definirano koje se to kognitivne sposobnosti ispituju. Dörnyei⁹⁶ primjerice govori da je MLAT pragmatičan i psihometrijski valjan s obzirom na to da se bazira na pouzdanosti i prediktivnoj valjanosti, no manjkav je u teorijskoj podlozi. Osim toga, naglašava neadekvatnost testa, jer usvajanje drugog jezika ne obuhvaća samo sposobnost fonemskog kodiranja i ovladavanje gramatičkim sustavom jezika već i njegove značenjske uporabe u komunikaciji. Nadalje, nije bilo jasno kako su opća inteligencija i jezični talent dvije odvojene varijable,⁹⁷ a sam jezični talent jednostavno ne objašnjava univerzalni proces učenja drugog jezika. Osim nedostatka, kao što je dominacija tra-

⁹⁵ ROD ELLIS, *Understanding second language acquisition*, Oxford, Oxford University Press, 1985., 2015. Prema ROD ELLIS, *Foreword*, u *Language Aptitude: Advancing theory, testing, research and practice*, ur. Z. Wen et. al., Cambridge, Cambridge University Press, 2019.

⁹⁶ ZOLTÁN DÖRNYEI, *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*, Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum, 2005., str. 35.

⁹⁷ Rezultati različitih istraživanja doveli su do različitih stajališta u poimanju inteligencije i jezičnog talenta. Primjerice, Gass i Selinker pripisuju jezični talent općoj inteligenciji, Carroll govori o dva različita pojma, dok Skehan smatra da su djelomično povezani, a istovremeno potpuno odvojeni pojmovi. Dörnyei i Ryan smatraju da jezični talent kao koncept ne postoji, već se on koristi kao pojam skupa međusobno povezanih kognitivnih aspekata koji čine opću sposobnost učenika kod ovladavanja nekog jezika. LARRY SELINKER i SUSAN GASS, *Second Language Acquisition: An Introductory Course*, NY, Routledge, 2008.; PETER SKEHAN, *Theorising and updating aptitude*, in «Individual differences and instructed language learning», 2 (2002), str. 69–94; ZOLTÁN DÖRNYEI i STEPHEN RYAN, *The Psychology of the Language Learning Revisited*, Routledge, 2015.; VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Inteligencija i jezična nadarenost u učenju stranih jezika*, cit., str. 85.

dicionalnog pristupa⁹⁸ i poimanja jezika testa MLAT-E u mjeranju jezičnog talenta i instrumenta koji je jezično orijentiran (engleski), navode se kritike kao primjerice nedostatak razvijenih instrumenata za mlađe ispitanike.⁹⁹ Kao i kod testova inteligencije i kod studija koje se bave L2, postoji prešutno razumijevanje da je jezični talent ono što testovi jezičnog talenta mjere.¹⁰⁰ Pojavom novih teorija¹⁰¹ i pogleda na ovladavanje inim jezikom kao što su kognitivne teorije i dinamičnost procesa jezične obrade pojavili su se i novi instrumenti za mjerenje jezičnog talenta.¹⁰² Osim već postojećih tradicionalnih instrumenata (MLAT, MLAT-E, PLAB), razvijeni su instrumenti koji su na neki način odgovarali na postojeće kritike MLAT-u i predstavljaju primjere novijih konstrukta jezičnog talenta. Na kritiku o jezičnoj orijentiranosti MLAT-a razvio se test LLAMA¹⁰³ neutralnog jezičnog sadržaja, iako se u komponentama bazirao na MLAT-u. Kako bi se dalo veću važnost općim kognitivnim sposobnostima u konstruktu jezičnog talenta razvijen je CANAL-F¹⁰⁴ te kasnije i CANAL-FT koji kroz kontekstualizirano učenje koristi umjetni

.....

⁹⁸ Prema Robinsonu (2013: 2), ovladavanje drugim jezicima uključuje različite sposobnosti u različitim fazama razvoja. Osim toga, ovladavanje jezikom odvija se u mnogo različitih situacija i u različitim razrednim kontekstima. MLAT i drugi trenutni testovi sposobnosti nisu osjetljivi na njih. Usp. ZOLTÁN DÖRNYEI i STEPHEN RYAN, *The Psychology of the Language Learning Revisited*, Routledge, 2015., str. 58.

⁹⁹ Usp. JASENKA ČENGIĆ, *Mjerenje inojezične sposobnosti u ranoj školskoj dobi*, cit., str. 52.

¹⁰⁰ ZOLTÁN DÖRNYEI, *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*, cit., str. 35.

¹⁰¹ Jedna od novih teorija je «Theory-Construction phase» koja pokušava odgovoriti na neke od kritika i nedostataka MLAT-a. Iako MLAT ima jaku moć predviđanja, manjka u jasnom prikazu odnosno općem procesu ovladavanja inim jezikom. Usp. RICHARD E. SNOW, *Aptitude theory: Yesterday, today, and tomorrow*, u «Educational Psychologist», 27 (1992), str. 5–32.

¹⁰² MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, cit.

¹⁰³ PAUL MEARA i VIVIENNE ROGERS, *The LLAMA Tests v3*, Cardiff, Lognostics, 2019.

¹⁰⁴ ELENA GRIGORENKO, ROBERT STERNBERG i MADELINE EHRMAN, *A theory-based approach to measurement of foreign language learning ability: The Canal-F theory and test*, u «Modern Language Journal», 84 (2000), str. 390–405.

jezik *Ursulu*, iako mjeri tradicionalno eksplicitno učenje kao jednu od komponenta jezičnog talenta. Kritika koja se odnosila na slabiju korelaciju MLAT-a i viših razina poznavanja jezika motivirala je izradu Hi-LAB-a,¹⁰⁵ instrumenta koji se smatra komplementarnim s MLAT-om. Mjeri implicitnu sposobnost učenja kao sastavnicu jezičnog talenta, za razliku od eksplicitnog poučavanja gramatike, tradicionalno prisutnog dugi niz godina, koji reflektira eksplicitnu sposobnost učenja.

Za razliku od prvog Ellisova izdanja iz 1985. godine, u drugom izdanju iz 2015. godine vidimo vrlo različitu situaciju. Sam Ellis govori o pretjeranoj kritičnosti prema MLAT-u. Do tada su već napravljena mnogobrojna istraživanja s vrlo različitim testovima koji su pokušavali, osim afektivnih čimbenika u uspješnosti ovladavanja jezikom (motivacija, strah od jezika i dr.), potvrditi konstrukt talenta za učenjem stranog jezika. Bilo je potpuno jasno da je MLAT među svim istraživanjima i dalje imao najveću prediktivnu valjanost.¹⁰⁶ Potvrđeno je da se njime može objasniti implicitno (nesvjesno) i eksplicitno (svjesno) učenje/ovladavanje L2, brzina i uspješnost učenika u ovladavanju drugim jezikom, da su jezični talent i inteligencija povezani, ali i istovremeno dva odvojena i različita konstrukta, te da je MLAT najbolji prediktor uspješnosti ovladavanja L2.¹⁰⁷ Jezični talent objašnjava uspješnost i brzinu ovladavanja jezikom i zapravo je jedan od centralnih čimbenika u usvajanju drugog jezika.¹⁰⁸ Osim toga,

¹⁰⁵ JARED A. LINCK, MEREDITH HUGHES, SUSAN CAMPBELL, NOAH SILBERT, MEDHA TARE, CATHERINE DOUGHTY, *Hi-LAB: A new measure of aptitude for high-level language proficiency*, u «Language Learning», 63(3) (2013), str. 530–566.

¹⁰⁶ ROBERT GARDNER i PETER MACINTYRE, *A student's contributions to second language learning. Part I: Cognitive variables*, u «Language teaching», 25(4) (1992), str. 211–220. Dörnyei i Ryan smatraju kako su Carroll i suradnici bili uspješni u svom primarnom zadatku, odnosno izradi testova koji su pouzdani prediktori postignuća, no za novije spoznaje o prirodi samih sposobnosti koje sudjeluju u ovladavanju inim jezicima oni više nisu dovoljni. ZOLTÁN DÖRNYEI i STEPHEN RYAN, *The Psychology of the Language Learning Revisited*, cit., str. 52.

¹⁰⁷ Usp. PETER SKEHAN, *Theorising and updating aptitude*, in «Individual differences and instructed language learning», 2 (2002), str. 69–94.

¹⁰⁸ ROD ELLIS, *Foreword*, cit.

svaki novi instrument (primjerice Hi-Lab ili CANAL-F koji su u opticaju tek kraće vrijeme) nije lako dostupan pa je posljedično njihova testiranost kroz populaciju nedovoljna u odnosu na MLAT. LLAMA, s druge strane, lako je dostupan, no postoje problemi vezani za pouzdanost i valjanost testa.¹⁰⁹

Zaključak

Vuong i Wong su 2019. godine proveli istraživanje o učestalosti studija vezanih za *language aptitude* od samih početaka do 2017. godine pretražujući databazu PubMed.¹¹⁰ Ono što su otkrili jest da je od 1950. godine bilo samo nekolicina radova te da su učestalija istraživanja jezičnog talenta započela tek sredinom dvije tisućitih (negdje oko 2004. godine) i zadržala interes sve do danas. Iako danas imamo proširene i nove faze istraživanja jezičnog talenta u svijetu, u hrvatskom kontekstu tek smo na početku osnovnih testiranja. Dakle, bez osnovnog Carrollova konstrukta i istraživanja jezičnog talenta, koji su za englesko govorno područje bili razrađeni i istraženi već šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, procjena jezičnog talenta u ovladavanju stranih jezika u Hrvatskoj ne može nikako ići u korak s novijim ili proširenim teorijama. S druge strane, MLAT-E trenutno je i jedini postojeći instrument za testirane jezičnog talenta kod djece od 8 do 12 godina, ne uzimajući u obzir adaptaciju mađarske verzije MLAT-a za mlađe. U pripremi je adaptacija i prijevod testa MLAT-E za hrvatske govornike, instrumenta koji može dati rezultate i za kasnije usporedbe s proširenim i novim istraživanjima. I za kraj, bilo da govorimo o tradicionalnom poimanju jezičnog talenta ili dinamičko-integracijskom poimanju viših kognitivnih sposobnosti, kod individualnih razlika u uspjehu učenika bilo bi dobro da se vodimo sljedećim razmišljanjima o

¹⁰⁹ PETER SKEHAN, *Reflections on Aptitude*, u *Language Aptitude Theory and Practice*, ur. Z. Wen, P. Skehan i R. Sparks, New York, Routledge, 2023., str. 458.

¹¹⁰ LOAN C. VUONG i PATRICK C. WONG, *From individual differences in language aptitude to personalized learning*, u *Language Aptitude*, cit., str. 330–342.

jezičnom talentu: «nije da nekome općenito 'idu dobro' jezici: svatko od nas posjeduje relativne slabosti i jače strane u ovladavanju jezikom»,¹¹¹ a one proizlaze ne samo iz društvenog konteksta (formalan i neformalan) ili iskustva školovanja (metode i stilovi podučavanja) već i iz stvarnih kognitivnih specifičnosti pojedinca.¹¹²

Jezični talent (kao sklop specifičnih kognitivnih sposobnosti) kod djece nije statičan kao kod odraslih, podložan je međusobnom utjecaju kognitivnog razvoja djece i dobi, izloženosti jeziku, metajezičnoj svjesnosti, analitičnijem pristupu i mnogim drugima. Slabosti i jače strane u ovladavanju jezikom mogu se mijenjati ovisno o dinamičnosti razvoja gdje su neke jezično-kognitivne funkcije prisutne pri samom početku učenja jezika (npr. sposobnost fonemskog kodiranja), dok su druge jače prisutne kasnije u ovladavanju jezika (npr. gramatička ili komunikacijska sposobnost). Kako bi se izbjegla demotivacija učenika za učenje jezika, posebice u početku učenja jezika, potrebno je predvidjeti i prepoznati određenu 'slabost' instrumentom kao što je to MLAT-E te prilagoditi fokus poučavanja prema individualnim potrebama učenika.

¹¹¹ Cit. LUCIANO MARIANI i GABRIELLA POZZO, *Stili, strategie e strumenti nell'apprendimento linguistico*, Firenze, La Nuova Italia, 2002., str. 4.

¹¹² ADRIANNA BIEDROŃ, *Neurology of Foreign Language Aptitude*, u «Studies in Second Language Learning and Teaching», 5 (2015), str. 13–40.; SABRINA TURKER, ANNEMARIE SEITHER-PREISLER i SUSANNE REITERER, *Examining Individual Differences in Language Learning: A Neurocognitive Model of Language Aptitude*, «Neurobiology of Language», 2 (3) (2021), str. 389–415.

Bibliografija

- RAPHAEL BERTHELE, *Dispositions for language learning and social differences*, u *Individual differences in early instructed language learning: The role of language aptitude, cognition, and motivation*, ur. Raphael Berthele i Isabelle Udry, Berlin, Language Science Press, 2021., str. 91–103.
- BRENDAN BARTRAM, *An examination of perceptions of parental influence on attitudes to language learning*, u «Educational Research» 48/2 (2006), str. 211–221.
- ADRIANNA BIEDROŃ, *Neurology of Foreign Language Aptitude*, u «Studies in Second Language Learning and Teaching», 5 (2015), str. 13–40.
- MIHAELA BRUMEN, *Pridobivanje tujega jezika v otroštvu. Priročnik za učitelje. Teoretična in praktična izhodišča za učitelje tujega jezika v prvem in drugem triletju osnovne šole*. Ljubljana, DZS, 2003.
- YUKO GOTO BUTLER i VI-NHUAN LE, *A longitudinal investigation of parental social-economic status (SES) and young students' learning of English as a foreign language*, u «System», 73 (2018), str. 4–15.
- FABIO CAON, *Edulinguistica ludica. Facilitare l'apprendimento linguistico con il gioco e la ludicità*, Venezia, Edizioni Ca Foscari, 2022.
- JOHN B. CARROLL, *Twenty-five years of research on foreign language aptitude*, u *Individual differences and universals in foreign language aptitude*, ur. K. C. Diller, Rowley, MA, Newbury House, 1981., str. 83–118.
- JOHN B. CARROLL i STANLEY SAPON, *MLAT-E. Modern Language Aptitude Test - Elementary. Manual*, USA, Second Language Testing Foundation, 1967. (2010.).
- JOHN B. CARROLL i STANLEY SAPON, *Modern Language Aptitude Test—Form A*, New York, Psychological Corporation, 1959.
- ANDREW D. COHEN, REBECCA L. OXFORD i JULIE C. CHI, *Learning Style Survey*, Minneapolis, Centre for Advanced Research on Language Acquisition, University of Minnesota, 2021.
- JASENKA ČENGIĆ, *Mjerenje inojezične sposobnosti u ranoj školskoj dobi (Doktorska disertacija)*, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2023.
- JASENKA ČENGIĆ, *Talent za učenje jezika*, u *Izazovi učenja stranoga jezika*

- u osnovnoj školi*, ur. Y. Vrhovac et al., Zagreb, Naklada Ljevak, 2019., 51–57.
- ROBERT M. DEKEYSER, *The Robustness of Critical Period Effects in Second Language Acquisition*, u «SSLA», 22 (2000), str. 499–533.
- ZOLTÁN DÖRNYEI, *Individual Differences in Second Language Acquisition*, u «AILA Review», 19 (2006), str. 42–68.
- ZOLTÁN DÖRNYEI, *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*, Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum, 2005.
- ZOLTÁN DÖRNYEI i PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second Language Learning*, u V C. J. *The Handbook of Second Language Acquisition*, ur. C. Doughty i M. H. Long, Oxford, Blackwell, 2003., str. 589–630.
- ZOLTÁN DÖRNYEI i STEPHEN RYAN, *The Psychology of the Language Learning Revisited*, Routledge, 2015.
- CATHERINE DOUGHTY, *Cognitive language aptitude*, u «Language Learning», 68 (2019), str. 101–126. <https://doi.org/10.1111/lang.12322>.
- MIA DUFVA i MARINUS VOETEN, *NL Literacy and Phonological Memory as Prerequisites for Learning English as a Foreign Language*, u «Applied Psycholinguistics», 20 (1999), str. 329–348.
- MADÉLINE EHRMAN i REBECCA OXFORD, *Adult language learning styles and strategies in an intensive training setting*, u «Modern Language Journal», 74 (1990), str. 311–327.
- MADÉLINE EHRMAN i REBECCA OXFORD, *Cognition plus: Correlates of language learning success*, u «Modern Language Journal», 79 (1995), str. 67–89.
- ROD ELLIS, *Foreword*, u *Language Aptitude: Advancing theory, testing, research and practice*, ur. Z. Wen et al., Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- ROD ELLIS, *Understanding second language acquisition*, Oxford, Oxford University Press, 1985, 2015.
- ROD ELLIS, *The study of Second Language Acquisition*, Oxford, Oxford University Press, 1994.
- ROBERT GARDNER, *Social psychology and second language learning: The role of attitude and motivation*, London, Arnold, 1985.

- ROBERT GARDNER i PETER MACINTYRE, *A student's contributions to second language learning. Part I: Cognitive variables*, u «Language teaching», 25(4) (1992), str. 211–220.
- ROBERT GARDNER i W. E. LAMBERT, *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*, Rowley, MA: Newbury House Publishers, 1972.
- DAVID ROSA GONZÁLEZ i CARMEN MUÑOZ, *Do attitudes and aptitude go together? A study with 5th grade primary students*, u *Applied Linguistics in the Age of Globalization*, ur. Àngels Llanes Baró et al, 2013., str. 102–108. Preuzeto 20. 03. 2024. s https://www.researchgate.net/profile/Maria-Del-Mar-Suarez/publication/317380300_Sex_differences_in_apptitude_and_foreign_language_proficiency_in_young_learners/links/5b8619e1a6fdcc5f8b6e96f2/Sex-differences-in-apptitude-and-foreign-language-proficiency-in-young-learners.pdf#page=103.
- ELENA GRIGORENKO, ROBERT STERNBERG i MADELINE EHRMAN, *A theory-based approach to measurement of foreign language learning ability: The Canal-F theory and test*, u «Modern Language Journal», 84 (2000), str. 390–405.
- FRANK HARPER i W. E. KIESER, *The validity of the Elementary Modern Language Aptitude Test for French language achievement in grades seven and eight*, u «Canadian Modern Language Review», 34 (1977), str. 23–26.
- MARINA JAJIĆ NOVOGRADAC, *Psiholingvistički pogled na ovladavanje engleskim i ruskim leksikom u okvirima individualne višjezičnosti*, Zagreb, FF Press Manualia universitatis studiorum Zagrabiensis – Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, 2024. Preuzeto s: <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/download/174/291/12691?inline=1>.
- ZRINKA JELASKA, *Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja*, u «Lahor», 3 (2007b), str. 86–99.
- JACQUELINE JOHNSON i ELISSA NEWPORT, *Critical Period Effects in Second Language Learning: The Influence of Maturational State on the Acquisition of English as a Second Language*, u «Cognitive Psychology», 21 (1989), str. 60–99. Preuzeto s <http://www.psy.cmu.edu/~siegler/423jhnsn-n89.pdf>.
- MANUELA KARLAK i VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Strategije učenja i samo-*

- regulirano učenje, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, ur. Vesna Barić Medve i Višnja Pavičić Takač, Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku, 2023., str. 103–120.
- CSILLA KISS i MARIANNE NIKOLOV, *Developing, Piloting, and Validating an Instrument to Measure Young Learners' Aptitude*, u «Language Learning», 55 (2005), str. 99–150.
- STEPHEN KRASHEN, *Aptitude and attitude in relation to second language acquisition and learning*, u *Individual differences and universals in language learning aptitude*, ur. Karl Conrad Diller, Rowley, MA, Newbury House, 1981., str. 155–175.
- AMELIA LAMBELET i RAPHAEL BARTHELE, *FL Learning at the Primary School Level*, u *Language Aptitude: Advancing theory, testing, research and practice*, ur. Z. Wen et al., Cambridge, Cambridge University Press, 2019., str. 13–32.
- TINA LAVRIČ, *The relationship between language aptitude and learning motivation of the year 5 students of the primary school in English* (Diplomski rad), Ljubljana, Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta, 2015.
- LANRONG LI i (SHEILA) LUO SHAOQIAN, *Development and Preliminary validation of a foreign language aptitude test for chinese learners of foreign languages*, u *Language Aptitude: Advancing theory, testing, research and practice*, ur. Z. Wen et al., Cambridge, Cambridge University Press, 2019., str. 33–56.
- JARED A. LINCK et al., *Hi-LAB: A new measure of aptitude for high-level language proficiency*, u «Language Learning», 63(3) (2013), str. 530–566.
- BARICA MARENTIČ POŽARNIK, *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS. 2003.
- LUCIANO MARIANI, *Attitudini e atteggiamenti nell'apprendimento linguistico*, u «Italiano LinguaDue», No. 1, 2010, str. 253-270. Preuzeto s <http://riviste.unimi.it/index.php/promoitals/article/view/641>.
- LUCIANO MARIANI i GABRIELLA POZZO, *Stili, strategie e strumenti nell'apprendimento linguistico*, Firenze, La Nuova Italia, 2002.
- PAUL MEARA i VIVIENNE ROGERS, *The LLAMA Tests v3*, Cardiff, Lognostics, 2019.

- MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, Zagreb, Leykam international, 2010.
- MARTA MEDVED KRAJNOVIĆ, *SLA i OVIJ: Što se krije iza skraćenice?*, u «Lahor» IV, 7 (2009a), str. 95–109.
- JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Impact of learning conditions on young FL learners' motivation*, u *Early learning of modern foreign languages: Processes and outcomes*, 2009, str. 75–89.
- JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Strah od stranog jezika*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2002.
- JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Uloga afektivnih faktora u učenju stranih jezika*, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998.
- JELENA MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, *Attitudes of young foreign language learners: a follow-up study*, u *Children and Foreign Languages II*, ur. M. Vilke i Y. Vrhovac, Zagreb, FF Press, 1995, str. 16–33.
- DRAŽENKA MOLNAR, *Stilovi učenja stranih jezika*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, ur. Vesna Barić Medve i Višnja Pavičić Takač, Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku, 2023., str. 121–144.
- ELISSA NEWPORT, *Maturational constraints on language learning*, u «Cognitive Science», 14 (1990), str. 11–28.
- REBECCA OXFORD i JILL SHEARIN, *Language learning motivation: Expanding the theoretical framework*, u «Modern Language Journal», 78(1) (1994), str. 12–28.
- VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Inteligencija i jezična nadarenost u učenju stranih jezika*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, ur. Vesna Barić Medve i Višnja Pavičić Takač, Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku, 2023., str. 73–86.
- VIŠNJA PAVIČIĆ TAKAČ, *Čimbenici koji utječu na učenje i poučavanje stranih jezika*, u *Učenje i poučavanje stranih jezika*, ur. Vesna Barić Medve i Višnja Pavičić Takač, Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku, 2023., str. 47–50.
- ANDREJA PETAN, *Prepoznavanje jezikovne učljivosti pri učencih petega razreda osnovne škole* (Magistarski rad), Ljubljana, Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta, 2015.

- Preliminarni hrvatski rezultati prvoga Europskog istraživanja jezičnih kompetencija* (2012) preuzeto 19. 3. 2024. https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2016/01/Preliminarni_hrvatski_rezultati.pdf.
- DRAGANA RAJIĆ, DANIJELA ŠEGEDIN i SANJA ČURKOVIĆ KALEBIĆ, *An Insight into the Language Learning Styles of Croatian Elementary School EFL Learners*, u «Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu» 4 (2011), str. 237–253. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/136220>.
- DANIEL J. REED i CHARLES W. STANSFIELD, *The MLAT-Elementary: History, adaptations, and Current Uses*, u *Language Aptitude Theory and Practice*, ur. Z. Wen, P. Skehan i R. Sparks, Cambridge, Cambridge University Press, 2023, str. 25–46.
- PETER ROBINSON, *Individual Differences, Aptitude Complexes, SLA Processes, and Aptitude Test Development*, u *New Perspectives on Individual Differences in Language Learning and Teaching. Second Language Learning and Teaching*, ur. M. Pawlak, Springer, Berlin, Heidelberg, 2012, str. 57–75.
- PETER ROBINSON, *Aptitude and second language acquisition*, u «Annual Review of Applied Linguistics», 25(1) (2005), str. 46–73.
- KAREN ROEHR-BRACKIN i ANGELA TELLIER, *The role of language-analytic ability in children's instructed second language learning*, u «Studies in Second Language Acquisition», 41/5 (2019), str. 1111–1131.
- LARRY SELINKER i SUSAN GASS, *Second Language Acquisition: An Introductory Course*, NY, Routledge, 2008.
- PETER SKEHAN, *Reflections on Aptitude*, u *Language Aptitude Theory and Practice*, ur. Z. Wen, P. Skehan i R. Sparks, New York, Routledge, 2023, str. 443–467.
- PETER SKEHAN, *Theorising and updating aptitude*, u «Individual differences and instructed language learning», 2 (2002), str. 69–94.
- PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second-Language Learning*, London, Arnold, 1989.
- PETER SKEHAN, *Individual Differences in Second Language Learning*, in «Studies in Second Language Acquisition», 13 (1991), str. 275–298.
- PETER SKEHAN, *A Cognitive Approach to Language Learning*, Oxford, England, Oxford University Press, 1998.

- RICHARD E. SNOW, *Aptitude theory: Yesterday, today, and tomorrow*, u «Educational Psychologist», 27 (1992), str. 5–32.
- RICHARD L. SPARKS, *Exploring L1-L2 relationships: The impact of individual differences*, Channel View Publications, 2022.
- RICHARD L. SPARKS i LEONORE GANSCHOW, *Aptitude for Learning a Foreign Language*, u «Annual Review of Applied Linguistics», 21 (2001), str. 90–111.
- MARINA DEL MAR SUAREZ i CARMEN MUÑOZ, *Aptitude, age and cognitive development: The MLAT-E in Spanish and Catalan*, u *EuroSLA Yearbook 11*, ur. L. Roberts, G. Pallotti, i C. Bettoni, Amsterdam, The Netherlands, John Benjamins, 2011, str. 5–29.
- CHARLES W. STANSFIELD i DANIEL J. REED, *The MLAT at 60 years, u Language Aptitude: Advancing theory, testing, research and practice*, ur. Z. Wen et al. New York, Routledge, 2019, str. 15–32.
- ROBERT J. STERNBERG, *The theory of successful intelligence and its implications for language aptitude testing*, u *Individual differences and instructed language learning*, ur. P. Robinson Philadelphia/Amsterdam, John Benjamins, 2002, str. 13–43.
- NINOČKA TRUCK-BILJAN, *Mali rječnik i pojmovnik iz područja Ovladavanja inim jezikom*, 2013./2014. Preuzeto 20. 03. 2024. s <https://www.ffos.unios.hr/download/mali-rjecnik-i-pojmovnik-iz-podrucja-ovij-a-2015.pdf>
- SABRINA TURKER, ANNE MARIE SEITHER-PREISLER i SUSANNE REITERER, *Examining Individual Differences in Language Learning: A Neurocognitive Model of Language Aptitude*, u «Neurobiology of Language», 2(3) (2021), str. 389-415. https://doi.org/10.1162/nol_a_00042.
- MIRJANA VILKE, *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik*, Zagreb, Školska knjiga, 1991.
- LOAN C. VUONG i PATRICK C. WONG, *From individual differences in language aptitude to personalized learning*, u *Language Aptitude*, New York, Routledge, 2019, str. 330–342.
- PAOLA WINKE, *An Investigation Into Second Language Aptitude for Advanced Chinese Language Learning*, u «The Modern Language Journal», 97(1) (2013), str. 109–130.

Language aptitude testing – MLAT-E for Croatian students

This paper deals with the basic issues of learning and mastering a foreign language. The MLAT-E, which has been a validated instrument for measuring language talent for several decades, one of the basic factors in mastering or learning other languages, is being studied. Key terminology is found and the results of previous tests are presented: starting from the English-speaking area, previous research in other languages is described.

KEY WORDS:

MLAT-E, language aptitude, language talent, adaptation, factors of individual differences